स्थानीय तह खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) योजना तर्जुमा निर्देशिका

भौतिक पूर्वाधार वकास मन्त्रालय

प्रदेश नं. ५

वुटवल, रुपन्देही, २०७६

विषय सूची

१ परिचय 1

२ वास योजनाको उद्देश्य 2

३ वास योजनाका सदान्तहरू 3

४ वास योजना-योजना तर्जुमाको आधार 3

५ वास योजना तयारीको प्र क्रया 4

६ वास योजनाको वषयबस्तु 7

७ स्थानीय तह वास योजना बनाउन आवश्यक मानव संसाधन, समय तथा बजेट 8

८ आबश्यक पर्ने अनुगमनका प्रकार 9

९ आबश्यक पर्ने तथ्याकंको प्रकृतिहरु 9

१० योजना तयारी र प्रस्तुतीकरण 11

अनुसु च १ : स्थानीय तह र प्रदेश मन्त्रालय वचको समझदारी पत्र 13

अनुसु च २: वर्तमान खानेपानी योजनाको ववरण संकलन फाराम 18

अनुसु च ३ : घरधुरि सर्वेक्षण फाराम 23

अनुसु च ४ : सार्वजनिक, संस्थागत तथा वद्यालय सर्वेक्षण फाराम 25

अनुसु च ५ : खानेपानी योजना प्राथ म करणका आधारहरु 26

अनुसु च ६: स्थानीय तहस्तर प्रारम्भिक गोष्ठी 28

अनुसु च ७: वडास्तर कार्यदल प्रारम्भिक गोष्ठी 29

अनुसु च ८ तथ्यांक संकलकहरुको ता लम 30

अनुसु च ९ : वडास्तर योजना गोष्ठी 31

अनुसूची १० स्थानीय तहस्तर योजना गोष्ठी 33

१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३५ मा स्वास्थ्य सम्बन्धि हकको उप धारा (४) मा "प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ मा पहुँचको हक हुनेछ" भनि उल्लेख गरिएको छ। वास (खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको संक्षिप्त अंग्रेजी रुप) का योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, सञ्चालन र मर्मत सम्भारका सबै पक्षलाई संघीय, प्रान्तीय र स्थानीय सरकारमा पूर्ण विकेन्द्रित गर्ने नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको छ । जुनसुकै समय, जो सुकैलाई र जहाँसुकै पनि प्राप्त हुने सुरक्षित, पर्याप्त, सुलभ, स्वीकार्य र खर्च बहन सामर्थ्य योग्य खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवाको माध्यमबाट सार्वजनिक स्वास्थ्य र जीवनस्तरमा सुधार गर्ने प्रदेश सरकारले लक्ष्य लिएको छ । यसको लागि वास योजनाको आवश्यकता हुन्छ । तसर्थ स्थानीय तहको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासको लागि स्थानीय तह वास योजना आधारभूत औजार हो । स्थानीय तहहरुमा वास योजना तयार पार्नु आवश्यक देखिएकोले प्रदेश सरकारले सहजता तथा एकरुपताका लागि वास योजना तर्जुमा निर्देशिका तयार पारेको हो । यस निर्देशिकाले वास योजना तयारीको चरणवद्ध प्रकृयाको वारेमा निर्देशन गर्दछ । वास योजना एकिकृत, समग्र तथा गतिशील योजना हो । सरसफाइ गुरु योजना २०६८ र यससँग सम्वन्धीत हुँदै पूर्ण सरसफाइ र खुला दिसामुक्तको दीगोपनाको मर्मलाई आधारमानी वास योजनाले दीगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्वन्धी सेवा सुविधा सवैले पाउनु पर्छ भन्ने कुरामा जोड दिन्छ ।

नेपालको ग्रामीण क्षेत्रमा खानेपानीको सुविधा प्राप्त जनसंख्या उच्च भएको देखिन्छ तर सुधारिएको खानेपानीको सुविधा नपाएको, आश्यकता अनुसारको सेवा सुविधावाट वञ्चित भएको, पानीको सुचारुपन नभएको घरधुरीको संख्या पनि उल्लेखनीय रहेको छ तर त्यस्तो घरधुरीहरु कहाँ छन्, कुन कुन हुन तथा ती मध्ये कुनलाई प्राथमिकतामा राख्ने भन्ने कुराहरुको स्पष्टता भएको देखिदैन । यस्ता प्रश्नहरुको उत्तर पाउन भैरहेको खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाको सूचि तयार पारेर मात्रै पुग्दैन । प्रत्येक घरमा गएर विवरण लिनु पर्दछ । नयाँ प्रविधिको माध्यमवाट छोटो समयमा र कम वजेटवाट पनि विवरण तयार गर्न सकिन्छ । स्थानीय तह स्तरीय निर्णयकर्ताहरु, जनप्रतिनिधीहरु, स्थानीय तहका कर्मचारीहरु, वडा वास सिसिको सदस्यहरु, स्थानीय तह स्तरीय वास सिसिको सदस्यहरुको लागि प्राथमिक तथ्यांक संकलन गर्नु वास योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । स्थानीय तहस्तरमा निर्माण गरिएको वास योजना प्राथमिकताको आधारमा स्थानीय तहस्तरमा कार्यान्वयन गर्न, प्रदेश तथा संघीय तहहरुमा तथा सहयोगी संस्थाहरुमा पेश गरि सहयोग प्राप्त गर्न स्थानीय तहहरुले उपयोग गर्न सक्नेछन् ।

स्थानीय तहस्तरीय वास योजनामा वडातहका योजनाहरु समावेश भएका हुन्छन । अर्को अर्थमा भन्नुपर्दा वडा तहको योजना र तयारी विना स्थानीय तहस्तरीय वास योजना तयार हुदैन । यदि वास कार्यक्रमको लागि वडा इच्छुक छैन वा उनीहरुको प्रथामिकतामा पर्दैन भने पनि सो कुराको निर्णय वडाबाट नै हुनुपर्दछ र सो सम्बन्धि निर्णयलाई वास योजनाको अनुसूचिमा राख्नु पर्दछ ।

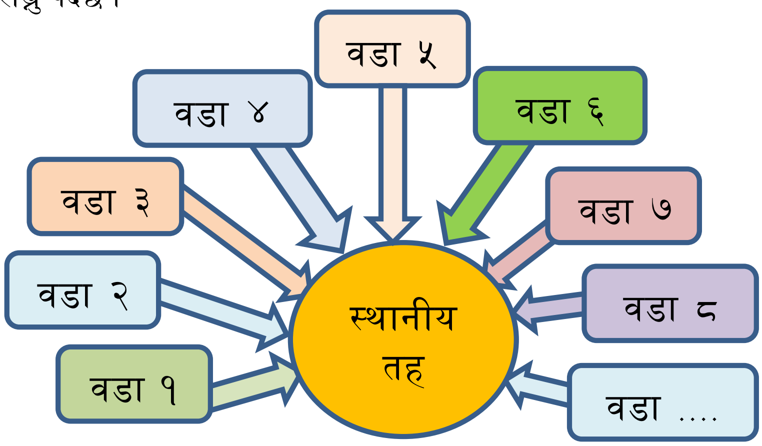

चित्र १ वडा तहको योजना बाट तयार हुने स्थानीय तहस्तरीय वास योजना ।

विगतमा तयार गरिएको गाविसस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) योजना तथा जल उपयोग गुरु योजना (WUMP) वाट भएका तपसिलका सिकाईहरुलाई यो निर्देशिकाले ध्यान दिएको छ ।

- तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया धेरै लामो भएकोले कतिपय सन्दर्भमा तथ्याङ्क उपलब्ध हुने बेलासम्ममा शुरूमा लिएको तथ्याङ्क परिवर्तन हुन सक्ने ।
- तथ्याङ्कको विश्वसनियता मै प्रश्न चिन्ह लाग्ने, तथ्याङ्क सम्वन्धित स्थल वा व्यक्तिबाट नै ल्याइएको हो भन्ने एकिन गर्न नसकिने, फारम तथा टिपोट जहाँ बसेर पनि गर्न सकिने ।
- वास योजना सम्वन्धित फिल्डको काम, वडा तथा गा.वि.स. स्तरीय तर्जुमा बैठक तथा कार्यशाला गोष्ठी सहजीकरण र प्रतिवेदनको लागि बाह्य परामर्शदाता व्यक्ति वा संगठनलाई जिम्मा दिएर गरिएकाले स्थानीय सरोकारवालाहरुको कम सहभागिता र कम जिम्मेवारीबहन जस्तो देखिएको । फलस्वरुप स्थानीय तह तथा सरोकारवालाले गाविस वास योजनाको अपनत्व कम लिएको ।
- योजना तयार गर्न छोटो समयको लागि बाह्य व्यक्तिहरु संलग्न हुने, तथ्याङ्क संकलकहरु र तथ्याङ्क विश्लेषण गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्तिहरुसंगको सम्वन्ध भेट नै नहुने/ हुन नसक्ने । अन्य संघ संस्थाहरुले त्यस्तै प्रकृतिका तथ्याङ्कहरु फेरी अरु व्यक्तिहरु प्रयोग गरी गरिरहेको हुने र एक आपसमा सम्वन्ध नै नहुने । स्थानीय सरकारका जिम्मेवार पदाधिकारी तथा प्रमुख सरोकारहरुलाई नै कसले के कामका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्दैछ र तथ्याङ्क कहाँ उपलब्ध हुन्छ भन्ने जानकारी पनि कम हुने ।
- गा.वि.स. वास योजना तर्जुमा प्रक्रियाका १६ चरणहरु र फरक फरक जिम्मेवारीका धेरै सरोकारवालाहरु हुँदा जटिलता देखियो ।
- वास योजनामा धेरै कुरा समेटिएको र साथै ठूलो दस्तावेज भएतापनि निर्णय प्रक्रियाका लागि केही तथ्याङ्क तथा सुचनाहरु मात्र प्रयोगमा आएका । विशेष गरि खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाको प्राथमिकीकरण गरेको सूचि चाही कार्यान्वियन भएको ।

त्यसैले माथिका सिकाइहरुबाट अव बन्ने वास योजनाहरु परिस्कृत, समय सापेक्ष, सजिलो र उपयोगी भइ तत्काल कार्यान्वियनमा आउनेछन् ।

२ वास योजनाको उद्देश्य

स्थानीय तहस्तरीय वास योजनाले स्थानीय तहभित्रका प्रत्येक विद्यालयहहरुमा, प्रत्येक सघसंस्थाहरुमा तथा प्रत्येक घरधुरीहरुमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गर्छ । स्थानीय तहस्तरीय वास योजनाको उद्देश्यहरु निम्नानुसार छ ।

- स्थानीय तहस्तरीय रणनैतिक र वार्षिक वास योजना तयार गर्ने,
- खानेपानीका स्रोतहरु र विद्यमान खानेपानी तथा सरसफाइ सम्वन्धित संरचना सुविधाहरुको सूची तयार गर्ने,
- सम्भावित खानेपानी आपूर्ति सरसफाइ र स्वच्छता, सम्बन्धी क्रियाकलापहरुको पहिचान र प्राथमिकताक्रम निर्धारण गर्ने,
- सरसफाइ र स्वच्छतामा आनीवानी परिवर्तन दीगो कायम राख्न स्थानीयहरुको मुख्य सवालको रुपमा हुने,
- गुगल नक्सा तयार गर्ने जसमा अन्य सूचनाहरु पनि समावेश गर्ने जस्तैः वाटो, जमिनको प्रयोग आदि, ताकी सो नक्सा अन्य विकास निर्माणको कामको लागि पनि प्रयोग होस,
- स्रोत संरक्षण, जलाधार क्षेत्र संरक्षण तथा दीगो सञ्चालन सहितको पानी सुरक्षा योजनाको लागि खानेपानी तथा सरसफाइ योजना पहिचान गर्ने,
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद जोखिम न्यूनीकरणसम्वन्धी स्थानीय आवश्यक कार्यहरुको पहिचान गर्ने । जस्तैः पहिरा जाने संभावित क्षेत्र, सरंचना संरक्षणको लागि आवश्यक कामहरु, पानी पुनर्भरण तथा

सरंचना आदि। यी सवै स्थानीय तहमा (साविक गाविस, अहिले वडा हुन सक्ने) पहिले तयार पारेको स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजनाजहरु (LAPA) सँग आधारित हुनु पर्छ,

- खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको आधार रेखा तयार गरि खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छतामा शत प्रतिशत पँहुचको लक्ष्य निर्धारण गर्ने।

३ वास योजनाका सदान्तहरू

- स्थानीय सरकारको नेतृत्व र समुदायको व्यवस्थापन,
- योजनाको तलदेखि माथिसम्म जाने/उध्वगामी(Bottom Up) धारणाको प्रवद्र्धन–तथ्याकं घरधुरीवाट लिने, वडातहमा योजना वनाउने, योजनामा गाउँटोल, वस्ती र योजनाको विस्तृत विवरण, स्थानीय तहस्तर र प्रदेशस्तरवाट गर्ने वास गतिविधी,
- पूर्ण सहभागीतात्मक र समावेशी प्रक्रिया, लैगिंक समानता, व्यक्तिको अधिकारलाई ध्यान दिदै स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि,
- योजनाका मुख्य पक्षहरुमा समुदायको जनचेतना अभिवृद्धि,
- पानीका स्रोतहरुको सूची र विश्लेषण,
- माग र आवश्यकताको आधारमा योजनाको प्राथमिकिकरण,
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र प्रकोप जोखिम न्यूनीकरणका पक्षलाई विचार गर्दै वास क्षेत्रको लागि जलाधार क्षेत्र र पानीका स्रोतहरुको संरक्षण।

४ वास योजना-योजना तर्जुमाको आधार

- वास क्षेत्रका क्रियाकलापहरुको वार्षिक /आवधिक योजना र प्राथमिकिकरण गर्ने
- सम्बन्धित स्थानीय तहमा काम र लगानी गर्नको लागि परियोजना, दाता, गैह्र सरकारी संस्था र सरकारी संस्थाहरुलाई आकर्षित गर्न बजारीकरण र समन्वयात्मक औजारको रुपमा काम गर्ने
- स्थानीय तह वास योजना र यसको प्राथमिकतालाई पूर्वशर्त मानी सम्बन्धित स्थानीय तहमा काम गर्नको लागि सहमति दिन सक्छ
- पानीका स्रोतहरुको सूची र खानेपानी सम्बन्धित संरचना तथा सुविधाहरुको अद्यावधिक गर्ने कार्यलाई सहज बनाउनु
- खानेपानी तथा सरसफाइको नयाँ योजना प्रस्ताव गर्दा कम लागत लाग्ने, नजिकको भरपर्दो मुहान, उपयुक्त प्रविधीको छनौट, प्रस्तावित मुहानले समेटने घरधुरी, समितिवाट व्यवस्थापन गर्न सक्ने, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, दीगोपना आदि ध्यान दिनु पर्दछ।
- समुदायका सम्पूर्ण सहभागीहरु जस्तैः जनसंख्यीक सूचना, जनजाति समूह, फरक क्षमता भएका व्यक्ति र स्थानीय तहका सम्पूर्ण क्षेत्रका वासिन्दाहरुको सक्रिय सहभागिताको सुनिश्चित गर्नु जसले योजना सम्पूर्ण रुपमा समुदायले बुझोस र हरेक घरधुरीले अपनत्व महसुस गरोस
- वास क्रियाकलापमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र प्रकोप जोखिम न्यूनीकरणको सुनिश्चितता गर्नु।

वास योजनाको लागि छनौट गरिएको सूचकहरु प्रदेशलाई जानकारी गराउने। एउटा प्रदेशमा करिव ४०/५० लाख जनसंख्या हुने हुनाले घरतहसम्म जान सजिलो छैन। तसर्थ, १) प्रदेशले वडा तहको वास योजनाको मुख्य अंशहरु लिने वा २) स्थानीय तह तहको वास योजनाको मुख्य अंशहरु लिने भन्ने प्रणाली यकिन गर्नुपर्छ। प्रदेशलाई कुनकुन सूचकहरुको प्रतिवेदन आवश्यक पर्छ वा दीगो विकास लक्षको सूचकहरुको प्रतिवेदन मात्र भए पुग्छ प्रष्ट हुनुपर्छ।

५ वास योजना तयारीको प्र क्रया

स्थानीय तह वास योजना गतिशील दस्तावेज हो । एक पटक तयार गरे पछि सधैंलाई हुदैन । बार्षिकरुपमा वा अधिकारप्राप्त अधिकारीको निर्णय अनुसार अद्यावधिक गर्नुपर्छ । तलको चित्र नं २ मा वास योजना तयारीको चरण देखाइएको छ । यसमा वडातहको प्राथमिकताको आधारमा वडागत योजना निर्माण गर्न संकेत गर्दछ । उदाहरणको लागि, पूर्ण सरसफाइ, सेवा सुविधा तह, सुचारुपन तथा दीगोपनाको निम्ती सुधार कार्यहरुलाई वडातहमा समावेश गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यस्तैगरि टोल, समुदायले भन्दा स्थानीय तहवाट खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाको लागि आवश्यक हुन सक्ने काम तथा सहयोगहरु खुलाउन पर्ने हुन्छ ।

मुख्य सैन्द्धान्तिक पक्ष भनेको घरधुरी गाउँ, विद्यालय तथा संघ संघसंस्थावाट संकलन गरेको तथ्याकं तथा विवरणहरु निर्णय निर्माणको लागि प्रयोग गरुन् भन्ने हो । यदि कुनै टोल तथा समुदाय खानेपानी आपूर्तिको सुविधा वञ्चित छन भने संभावित पानीको स्रोत पहिचान गरि त्यस्ता टोल तथा समुदायमा पानी उपलब्ध गराउने निश्चित ठाउँ पहिचान गर्ने । त्यस्ता टोल तथा समुदायमा समय र खर्चको वचत हुने गरि निश्चित प्रश्नहरुमात्र प्रयोग गरि थप तथ्याकं संकलन गर्न सकिने छ ।

तलको चित्र नं २ मा स्थानीय तह वास योजना तयारीको चरण देखाइएको छ । शहरी किसिमको नगरपालिका को वडाहरुमा फरक किसिमको शैली अपनाउनु पर्ने हुनसक्छ । प्रत्येक घरधुरीमा गई सर्वेक्षण गर्नुको सट्टा गाउँ वा टोलका घरहरुलाई राखेर तथ्याकं लिन सकिन्छ । एकपटक वास योजना तयारीको यो चरण पुरागरि सकेपछि स्थानीय तहहरुको क्षमता विकास हुन्छ र तथ्याकं अद्यावधिक आफै गर्न सक्छन भन्ने अपेक्षा गरिएको छ । यो तथ्याकं संकलनको विधि अन्य क्षेत्रहरुको लागि पनि उपयोगी हुन सक्छ । पहिले पटक तथ्याकं संकलन तथा विश्लेषण गर्न लागेकाहरुको लागि यो अतिनै महत्वपूर्ण हुनसक्छ । स्थानीय तहको नेतृत्वमा स्थानीय तहको सूचना प्रविधि अधिकृतले सुपरिवेक्षण, विश्लेषण र पछि सूचना व्यवस्थापनको जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्छ । वास योजना तयार गर्ने क्रममा खानेपानी तथा सरसफाइ योजना, सार्वजनिक, सस्थागत तथा विद्यालय शौचालय र पुनर्भरण संरचनाहरुको योजना पहिचानसँगै प्रस्तावित वजेट पनि उल्लेख गर्न सकिने छ ।

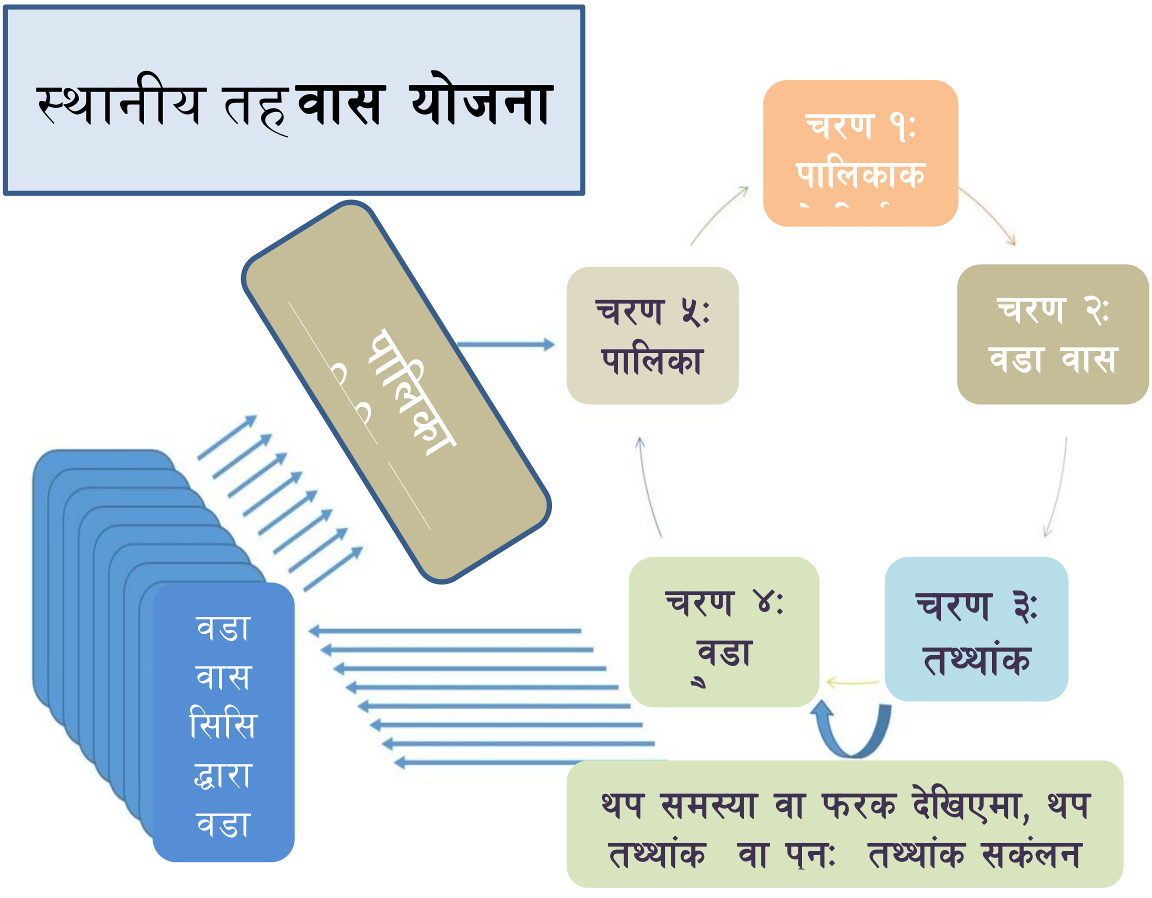

चित्र नं २: स्थानीय तह वास योजना तयारीको चरण

<u>तालिका नं १: स्थानीय तहस्तरीय वास योजनाको चरणवद्ध प्रकिया</u>

चरण	क्रयाकलाप	जिम्मेवारी	सरोकारवालाहरु र काम
१	स्थानीय तहको निर्णय	को	जनप्रतिनि धहरु, स्थानीय तह वास-सीसी र वडा वास-सीसीको सदस्यहरु, स्थानीय तह वास इकाईका कर्मचारीहरु, स्थानीय तहको मुख्य कर्मचारीहरु र सरोकारवालाहरु ।
		के	यदि स्थानीय तह वास योजना आवश्यक छ भने निर्णय गर्ने, यो योजना भत्र के हुनुपर्छ निर्क्योल गर्ने, अद्याव धक गर्ने, स्थानीय तह वास योजना प्र कयाका ला ग आवश्यक बजेट र कार्य योजना स्थानीय तह वास योजना कार्यदलको गठन
२	वडा वास योजना कार्यदल र वडास्तरीय तथ्यांक संकलन समुह	को	वडा वास योजना कार्यदल र वडास्तरीय तथ्यांक संकलक समुह
		के	वडा वास योजना कार्यदल र वडास्तरीय तथ्यांक संकलक समुहलाई अ भमु खकरण, सूचकहरु, मोवाइल अप्लिकेसन टुल जस्तै **KoBo Application Tool/mWater/N WASH** वा अन्य; मति र लक्ष्यहरु सहित स्थानीय तहस्तरीय संयुक्त कार्य योजना । तथ्याकं संकलक छनौट हुनुपूर्व वडास्तरीय समुहले हाल भैरहेको खानेपानी तथा सरसफाई योजनाको संकेत सहित वडागत रुपमा सुची तयार पार्ने ।

			वडास्तरीय समुहले दैनिक, साप्ताहिक र मा सक कार्य योजनाहरु र लक्ष्य सहित आफ्नो आन्तरीक कार्य योजना तयार गर्ने ।
३.१	तथ्याकं संकलन	को	तथ्यांक संकलकहरू (स्थानीय तहको वास इकाइ वा सूचना प्र व ध अ धकृत बाट गुणस्तर सुनिश्चित गरिने)
		के	वडास्तरीय टोलीले **KoBo/mWater/N WASH** वा अन्य मोबाइल सर्भे एप्लिकेसन औजार प्रयोग गरी घरधुरी र सार्वजनिक, संस्थागत र वद्यालयको तथ्यांक संकलन गर्ने । सूचना प्र व ध अ धकृत वा स्थानीय तहले तोकेको व्यक्तिबाट संक लत तथ्यांकहरूको दैनिक रूपमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नुपर्दछ । शुरूको दिनहरूमा संकलकहरूले प्रश्न नबुझ्ने वा गल्ती हुन सक्ने भएकाले शुरूका केही दिनहरू जो खमपूर्ण हुन्छन् ।
३.२	तथ्याकं वश्लेषण	को	वडा वास योजना कार्यदल
		के	प्रारम्भिक बिश्लेषण र तथ्यांक, नक्सा र प्राथ मकता दिनुपर्ने बस्ती प्रस्तुतीकरण गर्ने । तथ्यांक र नक्साहरू सार्वजनिक ठाउँहरुमा प्रदर्शन गर्ने (जस्तै वडा कार्यालयको सूचना वोर्ड तथा अन्य उपयुक्त ठाउँहरुमा) जसले गर्दा जो सुकैले पनि प्रति क्रया दिन सकुन् । वडास्तरीय बैठकको ला ग तथ्यांकको तयारी गर्ने । यदि कुनै बस्तीमा स्पष्ट रूपमा केहि समस्या दे खयो भने महत्वपूर्ण बिषयहरुमा थप तथ्याङ्क संकलन आवश्यक हुन सक्छ ।
४	वडास्तरीय योजना तह	को	वाड-वास-सीसीहरु सहित वडा प्रतिनि ध, अ धकारीहरु र साथै इच्छुक नागरीकहरु पनि सहभा ग हुन सक्ने।
		के	प्राथ मकताहरुको पहिचान गर्ने ,जस्तैः वडास्तरमै योजना तर्जुमा, बजेट व्यवस्था र कार्यान्वयन गर्न स कने योजना । वडास्तरबाट निर्णय गरि कार्यान्वय गर्न स्थानीय तहस्तरमा पठाउनु पर्ने योजना ।
५	स्थानीय तहस्तरीय योजना तह	को	स्थानीय तह-वास-सीसीहरु सहित वडा प्रतिनि ध र अ धकारीहरु इच्छुक नागरीकहरु पनि सहभा ग हुन सक्ने ।
		के	वडाबाट पठाएको योजनाहरुको प्राथ मकता । स्थानीय तहस्तरीय कार्य र लागतको आधारमा ठुलो वा बढि खर्च लाग्ने योजनाहरु र गति व धहरुको पहिचान ।
वडा वास योजना कार्यदलले निम्न चरणाहरू अवश्यक भए नभएको निर्णय गर्ने छ ।			
६	अ तरिक्त तथ्याकं र गाउँ बस्तीगत लेखाजोखा	को	वडा वास योजना कार्यदल
		के	कुनै बस्ती वा सार्वजनिक, संस्थागत तथा वद्यालयको वास सुबिधाहरुको सर्वेक्षण भएको तथ्याकंमा केही न मल्ने कुरा दे खएमा वा छुटेमा वडा वास योजना कार्यदलले त्यो बस्तिमा छुट्टै छलफल गरी वा

			वस्तृत रुपमा पुनः तथ्याकं लइ अवस्था पहिचान गर्ने र योजनाको ला ग प्रस्ताव गर्न सक्ने छ ।
७	क्षमताबृद्दी गोष्ठी	को	वडा वास योजना कार्यदल
		के	वडातहको सबै अ भमुखीकरणहरु स कए पछी द लत, महिला तथा पछडीएका बर्गहरुको योजना प्र कयामा सहभागी भै आफ्नो वचार राख्न सक्ने अवस्था बनाउन सचेतना अ भबृद् धको ला ग कार्यशाला गोष्ठी गर्न स कन्छ ।
८	वडास्तरीय योजना तयारी पश्चात गोष्ठी	को	वडा वास स स
		के	वडास्तरीय योजना तयार भएपछी योजनाको बारेमा जानकारी गराउन र सो योजना कार्यान्वयन गर्नको ला ग व भन्न क समको संघ संस्था तथा निकायहरुको प्रतिबद्धता लन गोष्ठी संचालन गर्ने वा नगर्ने भन्ने निर्णय गर्ने । यदि गोष्ठी संचालन गर्ने निर्णय भएमा हाल भैरहेका र संभा वत सरोकारवालाहरुलाई सहभागी गराउने ।

** मोबाइल फोनको माध्यमवाट विभिन्न किसिमको निःशुल्क तथा थोरै पैसालाग्ने सर्वेक्षणको औजारहरु प्रयोग गरि तथ्याकं संकलन गर्न सकिन्छ । यसरी संकलन गरेको तथ्याकं तुरुन्त नक्सामा राख्न, विश्वासनियतता तथा गुणस्तरीयतताको परिक्षण गर्न सकिने छ । परम्परागत शैलीमा प्रश्नावली भरेर तथ्याकं संकलन गर्दा सो स्थानको GPS reading नहुन सक्छ ।*

६ वास योजनाको वषयबस्तु

वास योजनामा कम्तीमा पनि निम्न विषयवस्तुहरुलाई प्रस्तुत /समावेश गरेको हुनुपर्छ ।

- जनसांख्यीक तथ्याकं : तथ्याकं संकलन गर्दा नैतिक जिम्मेवारीलाई ध्यान दिनु पर्छ जस्तै घरपरिवारको आर्थिक, स्वास्थ्य तथा अन्य गोपिनियता कायम गर्नुपर्ने ।
- विकासको प्रथामिकतामा लैंगिक संवेदनशिलता, समावेशी, गरिवी र सामाजिक रुपमा स्वीकार भएका यस्ताकुरालाई राख्नुपर्ने ।
- घरायसी तहमा खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधाहरु उपलब्धताको प्रस्तुत गर्ने, र एउटै खानेपानी तथा सरसफाइको योजना भएपनि सवैघरपरिवारले समान रुपमा सुविधाहरु प्राप्त भए नभएको पहिचान गर्नुपर्ने ।
- सरसफाइ तथा पूर्ण सरसफाइको अवस्था जानकारी गराउने सो क्रममा चर्पी छ वा छैन, पूर्ण सरसफाइको लागि घरपरिवारले थप सरसफाइ तथा स्वच्छताका प्रयासहरु भएका छ वा छैन पहिचान गर्ने ।
- वातावरणीय सवालहरु जस्तै जमिनको प्रयोग, वनको अवस्था, सडकको हालको अवस्था तथा अपेक्षा गरेको, सिचाइको सुविधा, पहिरोको प्रभावित क्षेत्र आदिलाई नक्सामा देखाउने ।
- वास योजनाको अनुसूचिहरुमा प्रत्येक वडाको योजना र निर्णय पुस्तिकाको प्रतिलिपी राख्नु पर्दछ ।

७ स्थानीय तह वास योजना बनाउन आवश्यक मानव संसाधन, समय तथा बजेट

वास योजना तयारीको समय र वजेट सम्वन्धी स्थानीय तहको घरधुरी, गाउँवस्ती तथा टोल, भौगोलिक अवस्थामा निर्भर गर्छ । जस्तैः छरिएर रहेको स्थानीय तहको वस्तीमा तुलनात्मक रुपमा सर्वेक्षण गर्न धेरै समय र वढी तथ्याकं संकलकहरु लाग्छन भने वाक्लो वसोवास भएको गाउँवस्तीमा घरपरिवारको संख्याले सर्वेक्षणमा खासै असर पर्दैन सकिन्छ । स्थानीय तहको कर्मचारी वा स्थानीय सरोकारवालाहरुले वास योजना प्रक्रियाको नेतृत्व वा जिम्मेवारी वहन गरेमा वाह्य परामर्शदाताको आवश्यकता नहुन सक्छ ।

मन्त्रालय र स्थानीय तहले वास योजना तयार गर्न स्थानीय तह तहमा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने मानव संसाधान

क्र. स.	पद	संख्या	योग्यता	व्यवस्थापन	कैफियत
१	वास योजना संयोजक	१	कुनैपनि विषयमा कम्तीमा स्नातक उत्तिर्ण गरि वासमा दुई वर्षका कार्य अनुभव भएकोलाई ग्राहयता दिइने छ ।	मन्त्रालयले छनौट तथा आर्थिक सेवा सुविधा उपलव्ध गराउने	
२	तथ्यांक संकलक	प्रत्येक वडाको लागि २ वा सो भन्दा वढि	कम्तीमा एस. एल. सि. वा सो सरह उत्तिर्ण गरि सामाजिक विकासमा १ वर्षका कार्य अनुभव भएको र एन्डोइड मोवाइल फोन चलाउन जान्नेलाई ग्राहयता दिइने छ ।	स्थानीय तहले छनौट तथा आर्थिक सेवा सुविधा उपलव्ध गराउने	स्थानीय व्यक्तिलाई संकलक वनाउन उपयुक्त हुन्छ ।
३	सुचना प्राविधि अधिकृत	१	नियमानुसार	स्थानीय तहले छनौट तथा आर्थिक सेवा सुविधा उपलव्ध गराउने	स्थानीय तहमा कार्यरतलाई जिम्मेवारी दिने ।
४	अन्य मानव संसाधन	स्थानीय तहले कार्यभारको आधारमा आवश्यक भएमा थप मावन संसाधनको व्यवस्था गर्न सक्ने छ ।			

<u>**तथ्याकं संकलकहरुको सुविधा**</u> प्रचलित कानुन (श्रम ऐन, मन्त्रालय तथा स्थानीय तहको भएको नीति नियम आदि) अनुसार आधारभूत तलव र आवश्यक अन्य सुविधा हुनुपर्ने ।
तथ्याकं संकलकहरुलाई तथ्याकं संकलन गर्न मोबाइल फोन वा टयावलेट, डाटा प्याकको सुविधा दिनुपर्ने ।
<u>**योजना तयारीको वैठक**हरुको</u> लागि कम्तीमा एउटा वडाको लागि एउटा फ्लेक्समा नक्सा तयार पार्ने पर्दछ । फ्लेक्सको वनावट र वजार अनुसार यसको मुल्य फरक फरक हुनु सक्छ । छरिएको वस्ती भएको वडा भन्दा घनावस्ती भएको वडाको लागि नक्सा सानो वनाउदा हुन्छ । यो फ्लेक्स नक्सा वडा कार्यालयमा राख्ने र यो नक्सा अन्य योजना प्रक्रियाहरुको लागि उपयोगी हुनसक्छ ।
<u>**वैठक खर्चः**</u> तथ्याकं संकलक र वडास्तरीय वैठक लगायत अरु अभिमुखीकरण तथा वैठक दिनभरीनै सञ्चालन गर्नुपर्ने हुनाले कम्तीमा पनि खाजा तथा स्टेशनरी उपलव्ध गराउन पर्ने ।
<u>**प्रतिवेदन (वास योजना) लेखनः**</u> वास योजना तयार गर्न वाह्य व्यक्तिको आवश्यक पर्न सक्छ । तर स्थानीय व्यक्ति भए सूचना प्रविधि अधिकृतसँग वास योजनाको तथ्याकं मिलाउने र नेपालीमा टाइप गर्ने हुनुपर्छ ।
<u>**प्रतिवेदन (वास योजना) प्रिन्टीङ/छपाईः**</u> कम्तीमा पनि एउटा वडाको लागि एक प्रति वास योजना दिनु पर्छ । वास योजनाका माध्यमवाट वार्षिक योजना वनाउने हुनाले आवश्यकता अनुसार थप वास योजनाको प्रति वनाउन पर्ने हुन्छ ।

यस्तैगरि भौगालिक वनावट, जमिनको क्षेत्रको भौतिक स्वरुप, घरधुरी संख्या र ठाउँको आधारमा सर्वेक्षणको लागि आवश्यक पर्ने समय निर्धारित हुन्छ । यदि तथ्याकं संकलकहरु राम्रोसँग प्रशिक्षित भएका छन् र कार्ययोजना वास्तविकतामा आधाररित छ भने, तथा तथ्याकं संकलकहरुले संकलन गरेको तथ्याकं नियमित सुपरिवेक्षण गरि तथ्याकं गल्ती नभएको र पुनः तथ्याकं संकलन गर्नु नपर्ने भएमा तथ्याकं संकलनको काम एक महिनाभित्र सकिन्छ । तथ्याकं सकंलनको काम सम्पन्न भई अर्को वडामा तथ्याकं संकलनको काम शुरु भै रहेको अवस्थामा पनि तथ्याकं सकंलनको काम सम्पन्न भएको वडाहरुमा नक्सा सहित तयार गरि वडास्तरीय वास योजना वैठक सञ्चालन गरेर समय अविध बचत गर्न सकिन्छ ।

८ आबश्यक पर्ने अनुगमनका प्रकार

- संकलकहरुले तथ्याकंहरु राख्न थालेको मोवाइल अप्लिकेसन टुल (जस्तै KoBo Application Tool/mWater/N WASH वा अन्य) पहिलो दिनदेखि स्थानीय तहको सूचना प्रविधी अधिकृत र वास सम्पर्क व्यक्तिले सुपरिवेक्षण गर्नुपर्छ । अनुगमनको मुख्य सूचकहरु निम्नानुसार हुनेछ ।
- सवै तथ्याकं संकलकहरुको सक्रियताः संकलकहरु मध्ये कस कसले तथ्याकंहरु राखे राखेन हेर्नुपर्छ । ती संकलकहरुले काम नगरेको वा गर्न नसकेको वा प्राविधिक समस्या भोगेका छन भने तुरुन्त समाधान गर्नुपर्छ ।
- पेश भएको तथ्याकंहरुको पुनः परिक्षण गर्ने । उदाहरणको लागि, यदि एउटा निश्चित टोलको सवै घरधुरीहरु एउटै खानेपानी तथा सरसफाइ योजनावाट लाभान्वित छन र योजना सुरक्षित तरिकाले पानी व्यवस्थापन भएको श्रेणीमा छ भने, त्यहाँ कोही अकस्मात सुविधावाट वञ्चित हुने संभावना रहदैन । तथापी कहिलेकाही संभव हुन सक्छ तर यस्तो घटना भए त्यसको परिक्षण गर्नुपर्छ ।
- तोकिएको समयसीमाः संकलक तथा वास योजना तयारीमा संलग्नहरुले तोकिएको समयसीमालाई ध्यान दिनुपर्दछ जसले गर्दा वडातहको योजना वैठक राम्रो तथा समयमा सम्पन्न गर्न सकिन्छ ।

९ आबश्यक पर्ने तथ्याकंको प्रकृतिहरु

स्थानीय तह वास योजनाको उद्देश्य नै वर्तमान खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको अवस्था पहिचान गर्ने र सोको आधारमा स्थानीय तहको अधिकार प्राप्त निर्णयकर्ताहरुले अर्ध वार्षिक, वार्षिक तथा दीर्घकालिन योजनाहरुमा प्रयोग गरुन भन्ने हो । कुनैपनि सर्वेक्षण शुरुगर्नु तथा तथ्याकं संकलक परिचालन गर्नु अगावै तल उल्लेखित सूचना/विवरणहरु उपलब्ध भएको हुनुपर्ने छ

१। खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाको सूचि र ती योजनाहरुको पानीको गुणस्तर मापनकोलागि कम्तीमा पनि P/A Vial प्रयोग गरि सुरक्षित पानी पिउने गरे नगरेको विवरण हुनुपर्ने छ ।

२। घरधुरी सर्वेक्षणको लागि घरसंख्या, वडाको सीमाना तथा जनसंख्यीक विवरणको उपलब्धता हुनुपर्ने । जनगणना विधि अनुसार शतप्रतिशत घरधुरी तथा प्रश्नावालीमा उल्लेख गरे अनुसार सर्वेक्षण गर्नुपर्ने । गाउँ तथा टोललाई संकेत नम्बर दिई तथ्याकं विश्लेषण सरल वनाइने छ ।

३। स्थानीय तहको वडागत रुपमा सार्वजनिक, संस्थागत र विद्यालयहरुको वास सेवा सुविधाको सूची तयार हुनुपर्ने छ । जनगणना विधि अनुसार शतप्रतिशत स्थानमा पुगी प्रश्नावालीमा उल्लेख गरे अनुसार सर्वेक्षण गर्नुपर्ने ।

४। स्थानीय तहस्तर तथा वडास्तरको वास समन्वय समितिको वैठकलागि नमूना ढाँचा तयार गर्ने ।

५। कुनैगाउँ वा टोल खानेपानी तथा सरसफाइ योजनावाट छुटिएका छन भने त्यस ठाउँको आवश्यक तथ्याकं अझै वढि लिनुपर्ने हुनसक्छ । तर घरधुरी सर्वेक्षण र मोवाइल एप्स प्रयोग गर्नु पर्छ भन्ने छैन । गाउँ वा टोलस्तरको भेलावाट समस्याहरु पहिचान तथा संभावित समस्याको समाधानहरु पहिचान गर्न सकिने छ । सूचिकृत भएका योजनाहरु मध्ये समस्या देखिएको योजनाहरुमा मात्र विवरण संकलन गर्दा हुने ।

घरधुरी तहको विवरण

शतप्रतिशत घरधुरीको तथ्याकं संकलन गर्ने त्यसपछि प्रत्येक वडाको गाउँवस्ती अनुसार तथ्याकं विश्लेषण गरिने छ । घरधुरी पिच्छेको विवरण आवश्कता अनुसार पुनः हेर्न वा जाँच गर्न सकिने अवस्था रहिरहने छ । संकलन गरेको विवरणले प्रत्येक गाउँवस्तीको साथै सवै पक्षको प्रतिनिधित्व गर्ने छ । घरधुरी तहको तथ्याकंमा तल उल्लेखित विवरणहरु समेटी मोवाइल फोनको एप्स प्रयोग गरिनेछ ।

- जनसांख्यीक विवरण
- खानेपानी आपूर्तिको सुविधा पहिचान
- खानेपानी तथा सरसफाइ सञ्चालन (Functionality) तथा सेवास्तर
- पूर्ण सरसफाइको सूचकहरुका आधारमा सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

सार्वजनिक, संस्थागत र विद्यालयको विवरण

सम्वन्धित वडावाट वडाको प्रसाशनिक क्षेत्र पहिचान गरि त्यस क्षेत्रभित्र पर्ने सवै सार्वजनिक, संस्थागत तथा विद्यालयको तथ्याकं संकलन गर्ने । जस्तैः हाट वजार तथा वसपार्क, स्वास्थ्य संस्था तथा अस्पताल, वडा तथा सरकारी कार्यालय, सुरक्षा निकायका कार्यालय, विद्यालयहरु आदिको वास सेवासुविधा देखिने गरि चित्रण गर्ने ।

- जनसाख्यीक विवरण (कसले सुविधा लिएको छ । जस्तैः यदि विद्यालय हो भने, कति संख्यामा विद्यार्थी तथा शिक्षक शिक्षिका, सरकारी कार्यालय हो भने, कति कर्मचारी र कति सेवाग्रही)
- खानेपानी आपूर्तिको सेवा सुविधाको अवस्था पहिचान
- खानेपानी तथा सरसफाइ सञ्चालन (Functionality) तथा सेवास्तर
- पूर्ण सरसफाइको सूचकहरुका आधारमा सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था (चर्पी छ चर्पी छैन, चर्पी संख्या, लैगिंक समनता तथा सामाजिक समावेसीकरण, पानीको उपलब्धता, हात धुने सुविधा सहित पानीको व्यवस्था)

बक्स नं १

परिभाषाः

स्थानीय तहस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजना तयार गर्न दीगो विकास लक्ष्यमा उल्लेख भएका मुख्य सूचकहरुलाई आधार मानेर तथ्याकं संकलन गर्दा उपयुक्त हुने हुनाले ती सूचकहरुको व्याख्या एकै किसिमको हुनुपर्छ । साथै तथ्याकं संकलन गर्न जानुभन्दा पहिले मुख्य सूचक बारेमा प्रस्ट भएको हुनु पर्दछ । वडास्तरीय बैठकमा सबैले एकै किसिमले अर्थ बुझे वा बुझेनन भन्ने पहिचान गर्ने र सूचकहरुको अर्थ प्रस्ट भएपछी मात्र तथ्याकं संकलन गर्न जानुपर्छ । दीगो विकास लक्ष्यको आधारमा निम्न सूचकहरुको अर्थ निम्नानुसार गरिएको छ ।

खानेपानीतर्फ

सुरक्षित तरिकाले पानी व्यवस्थापन (Safely managed water supply) : घरपरिवारले तलको सूचकहरु सबैमा 'हो' भन्ने जबाफ दिएमा सुरक्षित पानीप्राप्त भएको हुनेछ ।

- व्यक्तिगत धारा जडान वा सामुदायिक धारा वा सुरक्षित मूल
- ५ मिनेटभित्र पानीको उपलब्धता
- १२ महिंना पानीको उपलब्धता
- पानीको परिक्षण गरेको सुचिमा योजना 'जीवाणुरहित' उल्लेख भएको तथा आर्सेनीक नभएको

आधारभूत पानी सुबिधा (Basic water supply)

- व्यक्तिगत धारा जडान, सामुदायिक धारा, सुरक्षित मूल,
- पानी संकलन समय ५ देखि १५ मिनेट सम्म
- पानीको उप्लब्धता १२ महिंना भन्दा कम
- पानीको परिक्षण गरेको सुचिमा योजना 'जीवाणु देखिएको' उल्लेख भएको तथा आर्सेनीक नभएको

सिमित पानी सुबिधा (Limited water supply)

माथिका मध्ये कुनैपनि हुन् सक्ने तर पानी संकलन समय १५ मिनेट भन्दा बढी लाग्ने अबस्था भएको ।

असुरक्षित पानी सुबिधा (Unimproved water supply)
संरक्षण नगरिएका कुवा, मूल, इनार तथा अन्य असुरक्षित मुलहरु

सतहको पानी (Surface Water)
खोला, नदी, पोखरी, सिंचाई कुलो मध्ये कुनै एकवाट पानी संकलन गर्ने गरेको (यो सबै भन्दा असुरक्षित विकल्प हो)

२. सरसफाइ तर्फ

- **सुरक्षित रूपमा व्यवस्थित (Safely managed)** दुई खाल्डे पक्की चर्पी भएको अन्य परिवारसँग साझेदारी नगरिएको
- **आधारभूत (Basic)** अन्य परिवारसँग साझेदारी नगरिएको एक खाल्डे वा सेप्टिक टैकं भएको पक्की चर्पी
- **सीमित (Limited)**पक्की चर्पी तर अन्य परिवारसँग साझेदारी गरिएको
- **नसुधारिएको (Unimproved)**कच्ची चर्पी
- **खुल्ला दिसा (Open Defecation)** चर्पी नभएको वा खुला ठाउँमा दिसा गर्ने गरेको

सरसफाइ तथा स्वच्छता गुरुयोजना २०६८ मा उल्लेख गरेको आधारमा पूर्ण सरसफाइका सूचकहरु परिभाषित गरिएको छ ।
सरसफाइ भन्नाले मानव मलमुत्रको सुरक्षित बिसर्जनका लागि सेवा र सुविधाहरुको व्यवस्थालाई सम्झनु पर्दछ । सरसफाइले फोहोरमैला संकलन र फोहोर पानीको विसर्जन मार्फत स्वच्छता कायम गर्नुलाई बुझाउँदछ । जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धनका लागि गरिएका विभिन्न स्वस्थकर क्रियाकलापहरुको समग्र कार्य नै सफाइ हो भन्ने बुझाउने छ ।
स्वच्छता भन्नाले आफू र वरिपरिको वातावरण सफा गरी रोगको विस्तार रोक्न र बिरामी हुनबाट बच्न अपनाइने सम्पूर्ण व्यवहारहरु हुन् । स्वच्छताले व्यक्ति र समुदायको स्वस्थ आनीबानी समेतलाई जनाउँछ ।
वातावरणीय सरसफाइ भन्नाले भौतिक वातावरणसँग सम्वन्धित सवै पक्षहरुलाई नियन्त्रण गर्ने वृहत अवधारणा हो । वातावरण सरसफाइले मानिसको स्वास्थ्य तथा आर्थिक अवस्थालाई पीडाकारक असर पार्नेलाई नियन्त्रण गर्दछ । मुख्यगरि ढल, ठोस फोहोर मैला व्यवस्थापन तथा किटाणु नियन्त्रण जस्ता कुराहरु समेटिन्छन । यसको अतिरिक्त अन्य क्रियाकलापहरुलाई सरसफाइले समेट्ने छन ।

१० योजना तयारी र प्रस्तुतीकरण

बुँदा ९ (माथि) मा आवश्यक पर्ने तथ्याकंको प्रकृतिहरु दुई किसिमले उल्लेख गरिएको छ । एउटा घरायसी तहको र अर्को विद्यालय, संघ संस्था तथा सार्वजनिक स्थानहरुको तथ्याकं सकंलन गरिन्छ ।

संकलित तथ्याकंका आधारमा विश्लेषण स्थानीय तह वास इकाई सहित वडा वास कार्यदलले मोवाइल एप्सवाट सिधै आवश्यकता अनुसारको नक्साको प्रिन्ट गर्ने । प्राप्त भएका तथ्याकं तथा नतिजाहरु (Findings) को आधारमा वडा तहको योजना वनाउन निम्न सामाग्रीहरु तयार गर्ने ।

- कुन टोल र बस्तिका कुन घरधुरीहरु कुन सुविधाका लागि प्राथमिकतामा परे भन्ने प्रस्ट छुट्टिने गरि (मार्कर हाइलाइटर आदिको प्रयोगमा) गूगल नक्शाको प्रिन्ट गर्ने ।
- अलग देखिने गरि टोलहरुको धेरै सूची वनाउन पनि सकिन्छ जस्तैः आधारभूत खानेपानी सुविधाको एउटा, योजना कार्यक्षमता/सञ्चालनको अवस्थाको अर्को, सरसफाइको अर्को आदि) वा छुट्टा छुट्टै नक्सा प्रिन्ट गर्ने ।

- सरसफाइ तथा स्वच्छताका सूचकहरुको आधारमा टोलहरुको सूची तयार गर्नेः कस्तो कस्तो किसिमको सवालहरु कुनकुन टोलहरुमा देखापरे ।
- विद्यालय, संस्थागत तथा सार्वजनिक वास सुविधाहरुको प्रथामिकिकरणको सूचि तयार गर्नेः कुन कुरामा पछि परेको र कुन कुरालाई योजना तयारी वैठकमा धेरै नै आवश्यक भनेर प्रथामिकीकरणको लागि सिफारिस गर्ने । सर्वेक्षण फारममा सेवा सुविधाको फोटो समावेश गर्ने, विद्यालय, संस्थागत तथा सार्वजनिक भवनहरु र वातावरणको कुरा पनि समावेश गर्ने, यसमा वास सेवा सुविधामात्र नभई सुधार गर्नुपर्ने कुरा पनि उल्लेख गर्ने ।
- परिणामहरुको प्रदर्शन : माथि उल्लेख भए अनुसार प्राथमिकीकरणको सूची र सामाग्री तयार पार्ने र सार्वजनिक स्थलमा योजना वैठक गर्ने मिति भन्दा दुई हप्ता अगाडि प्रदर्शन गर्ने । सल्लाह, सुझाव तथा सुधारका कुरा भएमा ती कुराहरुलाई लिखित रुपमा वडा कार्यालयमा पेश गर्ने, र उनीहरुले वडा वास योजना कार्यदललाई उपलव्ध गराउने छन् । यो कार्यदलले ती कुराहरुलाई समावेश गर्ने वा नगर्ने, सुधार गर्नुपर्ने वा नपर्ने भन्ने कुरा सार्वजनिक वैठक अगावै निर्णय गर्नेछन् वा थप छलफलको लागि वैठकमा पेश गर्नुपर्ने छ । सार्वजनिक प्रदर्शनको उद्देश्य जनतालाई प्राप्त तथ्याकं तथा खोजहरुसँग सामिप्यता वढाउने र प्राथमिकीकरण शुरु हुन अगावै सुधार गर्न वातावरण तयार तथा समय उपलव्ध गराउनु हो । यो टोल तहको वैठकको लागि आवश्यक पर्ने परिणाम थाहा पाउन पनि हो वा वडातहको योजना वैठक वस्नु अघि निश्चित विषय वा क्षेत्रको थप तथ्याकं सकंलन गर्न आवश्यक छ/छैन निधो गर्न उपयोगी हुने भएकाले पनि हो ।

विश्लेषणमा आधारित योजना तयारी

- योजना तथा टोलको प्राथमिकीकरण
- सरसफाइ तथा स्वच्छता र पूर्ण सरसफाइको लागि स्थानीय तहको दीर्घकालिन तथा वार्षिक योजना
- ठोस फोहोर मैलाको स्थानहरु र नक्साकंन/पहिचान
- ठोस फोहोर मैला व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तहस्तरीय योजना
- वास योजना र वास योजनाको बजारीकरणको लागि सरोकारवालाहरुको पहिचान

बक्स नं २, छलफल गर्न सकिने पक्षको चेकलिष्ट

घरधुरीको तथ्थांकहरुलाई गुगल अर्थ नक्सामा प्रदर्शन/देखाउनेः वडामा रहेको विवरणहरुको प्रस्तृति गर्दा घरधुरी, सडकहरु तथा मुख्य स्थानहरु (जस्तै वजार क्षेत्रहरु, विद्यालयहरु, कार्यालयहरु आदि) समावेश भएको देखिनु पर्छ । नक्समा उत्तर दिशा सकेत गरेको हुनुपर्छ । तल उल्लेखित कुराहरु अवलोकन गर्ने नक्सा प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

- वडाको सीमा र टोलहरु तथा टोलको नामहरु र तिनिहरुको सीमा योजना तयारीको लागि राख्न सकिन्छ ,
- संघ संस्थाहरुः विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, वडा कार्यालय, वैंक तथा अन्य कार्यालयहरु,
- समुदायको अन्य महत्वपूर्ण केन्द्रहरुः मन्दिरहरु, पार्क, मानिस भेलाहुने तथा वैठक गर्ने ठाउँ, वजार क्षेत्र, पसलहरु आदि,
- भौगोलीक विशेषताहरुः जस्तै हिमाल, वन, वाटोघाटो, नदिनाला, पुनर्भरण पोखरी, सडक, सडकको विन्दुवाट गाउँ पुग्ने दुरी, खेतीयोग्य जमिन, चरन क्षेत्र, सार्वजनिक जग्गा र यसको प्रयोग, स्थानीय सामाग्री (वालुवा ढुगां, वाँस, ग्रावेल) पाउने स्थान आदि,
- घरधुरी तहमा खानेपानी आपूर्तिको सुविधा के हो ? कुन घरधुरी खानेपानी आपूर्तिको सुविधावाट वञ्चित (जो साचिकै असुरक्षित वा नसुधारिएको स्रोतवाट पानी पिउने गर्छन) छन् ? ,
- रेखाकंन : वर्तमान खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरुको पाइप रेखांकन,
- खानेपानी प्रणाली तथा अन्य पूर्वाधारहरुको योजना तयारी वा निर्माणाधिन,
- खुला दिसा भएका क्षेत्रहरु,
- समुदायमा फोहोर, सिनो व्यवस्थापन तथा मृत शरीर व्यवस्थापन गर्ने ठाउँहरु,
- वाढी, भूक्षय, सुख्खा तथा अन्य जोखिम हुने वा प्रभावित हुने क्षेत्रहरु,

अनुसु च १ : स्थानीय तह र प्रदेश मन्त्रालय वचको समझदारी पत्र **को नमुना**

खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) योजना,

तयारीका लागि

................................स्थानीय तह

................................जिल्ला

र

प्रदेश सरकार

भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं. ५, बुटवल

वीच सम्पन्न

समझदारी–पत्र

मितिः २०७६ श्रावण .... गते

पृष्ठभूमि

प्रदेश सरकार, भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं. ५, बुटवलले तयार गरेको स्थानीय तहस्तरीय वास योजना तर्जुमा निर्देशिकामा आधारित रहेर यो समझदारी-पत्र तयार गरिएको छ । यस समझदारी पत्रमा **...........**स्थानीय तह (यसपछि स्थानीय तह भनिएको) र प्रदेश सरकार, भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं.५, बुटवल, (यसपछि मन्त्रालय भनिएको) ले हस्ताक्षर गरी स्थानीय तहस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना, (यसपछि वास योजना भनिएको) तयारीका लागि सहमति गरिएको छ ।

१ उद्देश्यः

यस समझदारी पत्रका उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

- पलिकास्तरमा विद्यमान खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरुको विवरण संकलन गर्ने ।
- पलिकास्तरमा घरधुरीहरुको सर्वेक्षण गरि विद्यमान खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता को सुविधास्तर वर्गिकरण गर्ने ।
- समुदायमा रहेका महिला र पिछडिएका वर्गहरुको सहभागिता र समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी सेवा विहनि तथा सिमित सुविधा स्तरका घरधुरीहरुलाई लक्षित गरि स्थानीय तहस्तरीय वासयोजना तर्जुमा गर्न समुदायलाई सहयोग गर्ने ।

२ समझदारी पत्रको कार्यक्षेत्र

यस समझदारी पत्रको कार्यक्षेत्र समुदायका सवै वर्गको सक्रिय सहभागितामा स्थानीय तहको स्थानीय तहस्तरीय वास योजना तर्जुमा कार्यसंग मात्र सिमित रहेको छ । यस समझदारीले स्थानीय तह स्तरीय वास योजनामा उल्लेख गरिएका कुनैपनि विकास सम्बन्धी योजनाहरुको कार्यान्वयनको लागि मन्त्रालयवाट कुनै प्रकारको सहयोगको प्रतिवद्धता सुनिश्चित गर्दैन ।

३ भूमिका तथा जिम्मेवारी

क) भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय

- वास योजना तर्जुमाका लागि मन्त्रालयमा रहने परामर्शदाता र स्थानीय तहस्तरमा रहने वास संयोजक छनोट तथा परिचालन गर्ने ।
- स्थानीय तहस्तरमा संचालन गर्ने कार्यशाला गोष्ठीको लागी प्रविधि तथा आर्थिक सहयोग गर्ने ।
- वित्तीय व्यवस्थापन, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको कार्यमा स्थानीय तहहरुलाई आवश्यक सहयोग गर्ने । आवश्यकता अनुसारका विषयगत टोलीहरूबाट सहयोगको व्यवस्था मिलाउने ।
- मन्त्रालयले परामर्शदाता विज्ञ, स्थानीय तहस्तरको संयोजक, स्थानीय तहस्तरसम्मको स्रोत ब्यक्तिको व्यबस्था गर्ने छ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निरन्तर रुपमा गर्ने ।
- स्थानीय तहहरुबाट प्राप्त तथ्याकं, विवरण एकिकृत गर्ने र व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गराउने, अपडेट गर्ने ।
- वास योजना तयार भइसकेपछि योजना अनुसार मन्त्रालयबाट गर्नुपर्ने सहयोग र लगानी उपलब्धताका आधारमा गर्ने ।

ख) स्थानीय तहको भूमिका तथा जिम्मेवारी

- स्थानीय तहस्तरीय वास योजना कार्यदल गठन गर्ने ।
- वास योजना तर्जुमा सम्बन्धि चरणबद्ध कार्य पद्दती अनुसार स्थानीय तहस्तरमा गर्नुपर्ने कामहरुको कार्य योजना तयार गर्ने ।
- मन्त्रालयले व्यवस्था गर्ने वाहेकका जनशक्तिहरु सूचना प्रविधि अधिकृत, सामाजिक परिचालक तथा तथ्याङ्क संकलकहरु छनौट तथा परिचालन गर्ने ।
- वस्ती वा टोलस्तरिय तथ्यांक संकलनको व्यवस्था मिलाउने ।

- सर्वेक्षण गरि प्राप्त भएको तथ्यांकहरुको प्रारम्भिक विश्लेषण गर्ने ।
- थप सूचना आवश्यक भएमा निर्णय गर्ने र संकलन गर्ने ।
- स्थानीय तह तथा वडास्तरीय बैठकको लागि मोबाइल एप्लिकेसनमा आधारित नक्सा, खानेपानी तथा सरसफाइको सुबिधास्तर, योजनाको संचालन तथा दिगोपनाको अवस्था लगायतका मुख्य मुख्य विषयहरु तयार पार्ने ।
- स्थानीय तह स्तरीय बैठक भन्दा १५ दिन अगाडी नै स्थानीय तह कार्यालयमा तथ्यांक संकलनको नतिजा तथा वासको अवस्था देखाउने नक्शा सार्वजनिक जानकारीको लागि प्रकाशित गर्ने ।
- स्थानीय तह तथा वडास्तरीय बैठक समन्वय, संचालन तथा सहजीकरण गर्ने ।
- वास योजना तर्जुमा निर्देशिका अनुरूप स्थानीय तह वास योजना प्राथमिकिकरण गरी स्थानीय तह वास योजनालाई अन्तिम रुप दिने ।
- स्थानीय तहले वास योजना तयार गरेपछि एक प्रति मन्त्रालयलाई उपलब्ध गराउने र आवश्यकता अनुसार मन्त्रालयले तोके अनुसार डिजिटल विवरण उपलब्ध गराउने ।

४. मानव संसाधन परिचान

यस कार्यका लागि तपशील बमोजिमका अल्पकालीन जनशक्ति परिचालन गरिनेछ ।

मन्त्रालय र स्थानीय तहले वास योजना तयार गर्न स्थानीय तह तहमा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने मानव संसाधान

क्र. स.	पद	संख्या	योग्यता	व्यवस्थापन	कैफियत
१	वास योजना संयोजक	१	कुनैपनि विषयमा कम्तीमा स्नातक उत्तिर्ण गरि वासमा दुई वर्षका कार्य अनुभव भएकोलाई ग्राहयता दिइने छ ।	मन्त्रालयले छनौट तथा आर्थिक सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने	
२	तथ्यांक संकलक	प्रत्येक वडाको लागि २ वा सो भन्दा वढि	कम्तीमा एस. एल. सि. वा सो सरह उत्तिर्ण गरि सामाजिक विकासमा १ वर्षका कार्य अनुभव भएको र एन्डोइड मोवाइल फोन चलाउन जान्नेलाई ग्राहयता दिइने छ ।	स्थानीय तहले छनौट तथा आर्थिक सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने	स्थानीय व्यक्तिलाई संकलक वनाउन उपयुक्त हुन्छ ।
३	सुचना प्राविधि अधिकृत	१	नियमानुसार	स्थानीय तहले छनौट तथा आर्थिक सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने	स्थानीय तहमा कार्यरतलाई जिम्मेवारी दिने ।
४	अन्य मानव संसाधन	स्थानीय तहले कार्यभारको आधारमा आवश्यक भएमा थप मावन संसाधनको व्यवस्था गर्न सक्ने छ ।			

४. आर्थिक व्यवस्थापन

१) वास योजना तर्जुमाको लागी मन्त्रालयस्तरमा वास योजना विज्ञ तथा स्थानीय तह वास संयोजकको वित्तीय जिम्मिवारी मन्त्रालयको हुनेछ। तथ्याकं संकलक तथा स्थानीय तहस्तर र वडास्तरमा अन्य थप जनशक्ति आवश्कता भएमा वित्तीय जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुनेछ ।

२) मन्त्रालयस्तरमा गरिने तथा स्थानीय तहस्तरमा गरिने क्षमता विकास तथा योजना तर्मुमा बैठक सम्बन्धि खर्च मन्त्रालयले वेहोर्ने छ भने वडास्तरमा गरिने क्षमता विकास तथा योजना तर्मुमा बैठक सम्बन्धि खर्च स्थानीय तह ले वेहोर्ने छ ।

५. वास योजना तयारीको चरण तथा गर्नु पर्ने कार्यहरु

चरण १: पलिकाको निर्णय

१।१ स्थानीय तह वास कार्यदल गठन तथा वास योजना तर्जुमा सम्बन्धि अभिमुखिकरण,

१।२ वास योजनाका लागि प्रयोग गरिने प्रश्नावली तथा मोबाइल एप्लिकेसन सम्बन्धि निर्णय,

१।३ वास योजना तर्जुमाका लागि विस्तृत बजेट तथा कार्य योजना निर्माण,

१।४ वास योजना तर्जुमा संपर्क व्यक्ति छनोट गरी निर्देशिका बमोजिमका अन्य जनशक्ति व्यवस्थापन प्रक्रिया अघि बढाउने ।

चरण २: वडा वास योजना कार्यदल गठन तथा तथ्याङ्क संकलक अभिमुखीकरण

२।१ वडा वास कार्यदल गठन तथा अभिमुखिकरण,

२।२ अनुसूचि २ बमोजिम वडास्तरीय खानेपानी तथा सरसफ़ाइ योजनाहरुको विवरण तयार गर्ने,

२।३ स्थानीय तह वास कार्यदलले निर्देशन गरे बमोजिम थप निर्णयहरु गर्ने,

२।४ तथ्याङ्क संकलकहरुलाई मोबाइल एप्लिकेसन मार्फत गरिने सर्भेक्षण सम्बन्धि अभिमुखिकरण ।

चरण ३: तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण

३।१ तथ्याङ्कसंकलनकर्ताहरुले वडा वास कार्यदलले मनोनित गरेका सदस्य सहित मोबाइल एप्लिकेसन द्वारा घरायसी तह, संस्थागत तह तथा योजना तहका तथ्याङ्क संकलन गर्ने,

३।२ संकलित तथ्याङ्कहरुलाई स्थानीय तह वास संयोजकले दैनिक जाच गरी पुन तथ्याङ्क लिनु परेमा संकलनकर्ता लाई फिर्ता पठाउने,

३।३ तथ्याङ्क संकलन संपन्न पश्चात घारायसी तथा संस्थागत वास सुबिधा स्तर, योजनाको संचालन स्तर लगायत अन्य आवश्यकता बमोजिमका चार्ट (chart), टेबल तथा नक्साहरु तयार गर्ने ।

चरण ४: वडास्तरीय योजना तर्जुमा

४।१ तथयाङ्क पुनः लिनु पर्ने भए सो विवरण संकलनकर्ता लाइ उपलव्ध गराउने,

४।२ संकलित तथ्याङ्क रुजु गरी उपलव्ध चार्ट (chart), टेबल र नक्शाका आधारमा वडा स्तरीय वास योजना तर्जुमा गर्ने,

४।३ वडास्तरीय वास विवरण तथा स्थानीय तह वास योजनाका लागि सिफारिस गरिएका क्रियाकलापहरु सार्वजनिक गर्ने ।

चरण ५: स्थानीय तहस्तरीय योजना तर्जुमा

५।१ वडास्तरीय तथ्याङ्क प्रस्तुतिकरण,

५।२ वडास्तरीय प्राथमिकिकरणका आधारमा निर्देषिकाको वास योजना प्राथमिकिकरण विधि अनुसार स्थानीय तह स्तरीय वास योजना तथा क्रियाकलापहरु पहिचान,

विविध

१. यो समझदारी पत्र वि.सं. २०७६ .... (सन् २०१९ ....) सम्म मान्य रहनेछ।

२. यदि वास योजना तयारी अवधिभित्र नेपाल सरकारको कुनैपनि संस्थागत संरचना परिवर्तन भएमा यस समझदारी पत्रमा उल्लेख भएका सम्पूर्ण जिम्मेवारीहरु स्वतः नयाँ कायम भएको संरचनामा जानेछ ।

३. यो समझदारी पत्रमा उल्लेखित कुनै बुँदालाई थप स्पष्ट पार्न, थपघट तथा संशोधन गर्न आवश्यक भएमा दुवै पक्षको आपसी सहमतिमा गर्न सकिनेछ । यदी कुनै असमझदारी वा विवाद उत्पन्न भई नीतिगत तहवाट निर्णय गर्नु परेमा मन्त्रालयको निर्णय नै अन्तिम हुनेछ ।

मितिः **वि.सं.२०७६..........**

तदनुसार ई.सं. २०१९..........

स्थान:

हस्ताक्षर	
स्थानीय तहको तर्फबाट	**मन्त्रालयको तर्फबाट**
हस्ताक्षरः	हस्ताक्षरः ....
नामः	नामः
पद प्रमुख	पद सचिव
कार्यालयको छापः	कार्यालयको छापः
रोहबर	
हस्ताक्षरः	हस्ताक्षरः ....
नामः	नामः
पद	पद
कार्यालयको छापः	कार्यालयको छापः

अनुसु च २: वर्तमान खानेपानी योजनाको ववरण संकलन फाराम को नमुना

वडा तहको प्रारम्भिक गोष्ठीमा तलको विवरण आवश्यक हुन्छ। मोवाइल एप्समा संकेत नम्वर राखिने छ। हाल वडा पनि ठूलो भएकोले संकेत नम्वरले वडातहको तथ्यांक विश्लेषण गर्न पछि सजिलो हुन्छ।

टोल संकेत नं (यो संकेत नं सर्वेक्षण फारममा राखिने छ)	टोल/वस्तीको नाम	घरधुरी संख्या	कैफियत
W1.C1			
W1.C2			
W1.C3			
W1.C4			
W1.C5			
W1.C6			
W1.C7			

W= वडा र C=टोल

तल उल्लेखित तालिका वडा वास योजना कार्यदलले तयार पार्नुपर्छ। उहाँहरुलाई वडामा भएको सबै वर्तमान खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरुको वारेमा थाहा हुनुपर्छ। केही घरधुरीका मानिसहरुलाई योजनाको नाम, कसको सहयोगमा वनेको र कहिले बनाएको थाहा नहुन सक्छ। पानी परिक्षण भए नभएको थाहा नहुन सक्छ। तथ्यांक संकलनको काम गर्नु अगावै तथ्यांक संकलकहरुसँग योजनाको विवरण हुनैपर्दछ।

खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाको संकेत नं (यो संकेत नं सर्वेक्षण फारममा राखिने छ)	योजनाको नाम	योजनाको प्रविधि	योजना सम्पन्न आ.व.	लाभवान्वित घरधुरी	पानी गुणस्तर परिक्षण (P/A vial)	योजनाको सञ्चालन स्तर (राम्रोसँग संचालित, सामान्य मर्मत, ठूलो मर्मत, योजना बन्द भएको)	सम्वन्धीत टोलको संकेत नं
W1.0							W1.C1
W1.1							W1.C2
W1.2							W1.C3
W1.3							W1.C4
निर्माणाधिन योजना सुची							
W1.i1							W1.C6
W1.i2							W1.C7

यो ववरण तयार गर्नका ला ग प्रत्येक खानेपानी योजनाको वस्तृत ववरण तयार पार्नु पर्ने हुन्छ । यसका ला ग तलको प्रश्नावली भर्नुपर्दछ

विद्यमान खानेपानी योजनाहरुको विवरण

यस सर्भेक्षणका लागि NWAHS Inventory तथा NWASH - Project Sustainability एप्लिकेसन प्रयोग गर्न सकिने छ ।

परिचय

१. योजनाको नाम:..............................

२. ठेगाना: नपा/गापा, वडा नम्बर......................

३. योजनाको कोड:.........................

४. योजनाको प्रविधि:

- ❑ पाइप प्रणाली
- ❑ इलेक्ट्रिक लिफ्ट
- ❑ सोलार लिफ्ट
- ❑ उच्च टंकी
- ❑ डिप ट्युब वेल
- ❑ स्यालो ट्युब वेल
- ❑ श्रोत संरक्षण
- ❑ आकासे पानि संकलन

५. योजनाको अवस्था:

- ❑ सम्पन्न
- ❑ क्रमागत

६. सम्पन्न आब:..........................

७. आर्थिक विवरण :

- ❑ लागत अनुमान ....
- ❑ वास्तविक खर्च ....

सुचारुपन तथा दिगोपाना

८. पानी सुरक्षा योजना

- ❑ पानि सुरक्षा योजना लागु गरेको
- ❑ मर्मत सम्भार योजना लागु गरेको
- ❑ नभएको

९. समितिको विधान तथा दर्ता /नविकरण

- ❑ छ
- ❑ प्रक्रियामा छ
- ❑ छैन

१०. मर्मत सम्भार कोष

११. प्रतिघर प्रतिमहिना पानि महशुल रु.......

१२. मर्मत सम्भार कार्यकर्ता

- ❑ छ
- ❑ छैन

१३ मर्मत सम्भार कार्यकर्ता विवरण

कार्यकर्ता	लिङ्ग	माषिक तलव	तालिम प्राप्त
कार्यकर्ता १			
कार्यकर्ता २			
कार्यकर्ता ३			

१४. समिति विवरण

पद	नाम	लिङ्ग	जातजाति
अध्यक्ष			
उपाध्यक्ष			
सचिव			
कोषाध्यक्ष			
सदस्य			
सदस्य			

१५. प्रति व्यक्ति प्रति दिन पानीको उपलब्धता (लिटर)
- ❑ १०० लि वा सो भन्दा बढी
- ❑ १०० लि भन्दा कम तर ६५ लि वा सो भन्दा बढी
- ❑ ६५ लि भन्दा कम तर ४५ लि वा सो भन्दा बढी
- ❑ ४५ लि भन्दा कम तर २५ लि वा सो भन्दा बढी
- ❑ २५ लि भन्दा कम

१६. पानीको पहुँच
- ❑ निजि धारा
- ❑ ५ मिनेट वा कम
- ❑ ५ भन्दा बढी १५ मिनेट सम्म
- ❑ १५ मिनेट भन्दा बढी ३० मिनेट सम्म
- ❑ ३० मिनेट भन्दा बढी

१७. बार्षिक रुपमा पानीको उपलब्धता
- ❑ १२ महिना
- ❑ ११ महिना भन्दा बढी
- ❑ १० महिना भन्दा बढी
- ❑ १० महिना भन्दा कम

१८ वितरण प्रणाली
- ❑ २४ घण्टा (निरन्तर)
- ❑ १२ घण्टा वा सो भन्दा बढी
- ❑ ८ घण्टा वा सो भन्दा बढी
- ❑ ८ घण्टा भन्दा कम

१९ पानीको निरन्तरता
- ❑ बर्षमा एक पटक सम्म बिग्रने
- ❑ बर्षमा २ देखि ४ पटक सम्म बिग्रने
- ❑ बर्षमा ५ देखि १२ पटक सम्म बिग्रने
- ❑ बर्षमा १२ पटक भन्दा बढी बिग्रने

२०. पुनः मर्मत गर्न लाग्ने दिन
- ❑ १ दिन सम्म
- ❑ २ दिन सम्म
- ❑ २ दिन भन्दा बढी

२१. जैविक तथा रासायनिक प्रदुषण मुक्त

- ❑ कोलिफर्म मुक्त
- ❑ आर्सनिक मुक्त

२२. लाभान्वित विवरण

पद	दलित	जनजाति	खस/आर्यन	तराई (पिछडा)	धार्मिक अल्पसंख्यक
घरधुरी					
पुरुष जनसंख्या					
महिला जनसंख्या					

२३ संस्थागत तथा विद्यालय लाभान्वित

पद	संख्या	लाभान्वित पुरुष संख्या	लाभान्वित महिला संख्या
विद्यालय			
अन्य संस्था			

२४. योजनाको सुचारुपनको अवस्था

- ❑ संस्थागत दिगोपनाको अवस्था
- ❑ नियमित बैठक
- ❑ वार्षिक साधारण सभा
- ❑ बार्षिक सार्वजनिक सुनुवाई

२५. संरचनाको विवरण

मुहान संख्या

मुहान				किसिम	क्षमता (लि/से)

संरचनाको नाम	संख्या	संरचनाको नाम	संख्या
मुहान		भकारी टंकी संख्या	
कलेक्सन टंकी		प्रशारण पाइप मिटर	
वितरण टंकी		वितरण पाइप मिटर	
लिफ्टिंग स्टेज		प्रशारण पाइप मिटर	
ओभर हेड टंकी		वितरण पाइप मिटर	
डीप ट्युबवेल		व्यक्तिगत धारा	
स्यालो ट्युबवेल		विद्यालय धारा	
आकासे पनि संकलन		सोलार प्यानल वाट पिक	

आकासे पनि संकलन टंकी			पम्पिंग पाइप मिटर	
श्रोत संरक्षण संख्या			अपरेटर घर	
अन्य संरचना			सोलार पम्प	

निर्माण पश्चात तथा चरणको क्षमता विकास

२६. पुजीगत क्रियाकलाप

	भए/नभएको	**रकम रु**	**मिति**
पुजीगत पुनः लगानी			

२७ क्षमता विकास क्रियाकलाप

क्षमता विकास क्रियाकलाप	भए/नभएको
पानी सुरक्षा योजना	
आर्थिक तथा लेखा व्यवस्थापन	
ग्रामिण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता तालिम	
पम्प अपरेटर तालिम	
निर्माण पश्चात गोष्ठी	

२८ योजनाको तस्विर (संरचना देखिने गरि)

२९ योजनाको GPS

अनुसु च ३ : घरधुरि सर्वेक्षण फाराम **को नमुना**

परिचयात्मक

१ .स्थानीय तहको नाम

२. वडा नम्बर

३. टोल वकास संस्था

४. घरमुलीको नाम

५. उत्तरदाताको नाम

६. उत्तरदाताको लङ्ग

७. घरमुलीको जातजाति

८. घरको पुरुष सदस्य सङ्ख्या

९. घरको महिला सदस्य सङ्ख्या

१०. शारीरिक अपांगता भएको भए सङ्ख्या

सरसफाइ सम्बन्धित

११. सौचालयको क सम

- ❑ पक्कि (ढलको सुबिधा सहितको)
- ❑ पक्कि (दुइ खाल्डे)
- ❑ पक्कि (एक खाल्डे वा सेफ्टी टंकी सहितको)
- ❑ पक्कि (साझेदारी)
- ❑ कच्ची
- ❑ चर्पी नभएको

१२. पूर्ण सरसफाईको सूचकको अवस्था

- ❑ सावुन पानीले हात धुने सु वधा सहितको पक्कि चर्पी
- ❑ फोहोर संकलन ब्याबस्था
- ❑ सुधारिएको चुल्हो
- ❑ ब्यबस्थित जुठेल्नो
- ❑ भाडा सुकाउने चाङ्ग
- ❑ सफा घर आगन वडा नम्बर

१३. पूर्ण सरसफाइको स्थिति

- ❑ घोषणा भएको
- ❑ सूचक पुरा भएको
- ❑ सूचक पुरा नभएको

खानेपानी सम्बन्धित

१४. खानेपानीको माध्यम

- ❑ योजनाको निजि धारा
- ❑ योजनाको सार्वजनिक धारा

- ❑ संरक्षत मुहान
- ❑ डीप ट्युबवेल
- ❑ स्यालो ट्युबवेल
- ❑ उच्च टंकी
- ❑ आकासे पानी
- ❑ अरुरक्षत मूल
- ❑ सतहको पानी

१५. योजनाको नाम

१६. जैवक तथा रासायनिक सुद्धता

- ❑ कोलफर्म मुक्त
- ❑ आर्सनिक मुक्त (**<**=५० **PPB)**

१७ योजना सुचारुपनको अवस्था

- ❑ पूर्णरुपमा संचालत
- ❑ सामान्य मर्मत आवश्यक
- ❑ ठुलो मर्मत आवश्यक
- ❑ योजना बन्द भएको

खानेपानी सम्बन्धि

१८. बार्षक रुपमा पानीको उपलब्धता

- ❑ १२ महिना
- ❑ ११ महिना भन्दा बढी
- ❑ १० महिना भन्दा बढी
- ❑ १० महिना भन्दा कम

१९. पानिको पहुँच

- ❑ निजि धारा
- ❑ ५ मनेट वा कम
- ❑ ५ भन्दा बढी १५ मनेट सम्म
- ❑ १५ मनेट भन्दा बढी ३० मनेट सम्म
- ❑ ३० मनेट भन्दा बढी

२० खानेपानीको सुवधा स्तर

- ❑ सुरक्षत सुवधा
- ❑ आधारभूत सुवधा
- ❑ समत सुवधा
- ❑ असुरक्षत सुवधा
- ❑ सहताको पानी

२१ क्रमागत योजना भएमा सो को नाम

२२ घरको तस्विर

२३ घरको **GPS**

अनुसु च ४ : सार्वजनिक, संस्थागत तथा वद्यालय सर्वेक्षण फाराम **को नमुना**

१. संस्थाको नाम ....

२. ठेगाना: नपा/गापा, वडा नम्बर......................

३. संस्थाको किसिम

- ❑ संस्थागत
- ❑ सर्वजनिक्
- ❑ शैक्षिक संस्था

४. शैक्षिक संस्थाको किसिम (शैक्षिक संस्था भएमा)

- ❑ प्रार्थमिक
- ❑ अधारभुत
- ❑ कलेज

५. विध्यार्थी सन्ख्या (शैक्षिक संस्था भएमा)

- ❑ महिला छात्रा...........
- ❑ पुरुष छात्र.............

६. सौचालयको किसिम

- ❑ आधारभुत् (प्रयोगकर्ता मैत्री पक्की सौचालय)
- ❑ सिमित (पक्की सौचालय
- ❑ सुविधा विहिन(कच्ची वा सौचालय नभएको

७. स्वच्छताको सुविधा

- ❑ आधारभुत (जुनसुकै समयमा सावुन पानीले हात धुने सुविधा)
- ❑ सिमित (सिमित समयमा मात्र हात धुने सुविधा)
- ❑ सुविधा विहिन (हात धुने सुविधा नभएको)

८. पानीको सुविधा

- ❑ आधारभुत (निरन्तर सफा पानीको उपलव्धता)
- ❑ सिमित (कहिलेकाही मात्र पानीको उपलव्धता)
- ❑ सुविधा विहिन (पानी उपलव्ध नभएको)

९. सौचालयको तस्विर (भित्र र बहिर्)

१०. सौचालयको GPS

अनुसु च ५ : खानेपानी योजना प्राथ म करणका आधारहरु

योजनको कोड न+=	योजनको नाम	प्रस्ता वत खानेपनी तथा सरसफाइ योजना (१०)	वद्धमान खानेपनी तथा सरसफाइ योजना (५०)	एक खेप पानी भर्न लाग्ने समय (१५)	उपलब्ध पनिको मात्रा(१०)	पछ डएका घरधुरिको प्रतिशत(१५)	जम्मा प्राप्ताङ्क (१००)	कै फयत

खानेपानि तथा सरसफाई योजना प्राथमिकीकरण सुचकहरुको वर्गिकरण तथा अंकभार

योजनाको नाम

ठेगाना

सुचक तथा आङ्कभार	घरधुरी बर्गिकरण (क)	आङ्कभार	कैफियत
विद्धमान खानेपनी तथा सरसफाइ योजनाको सुचारुपनको अवस्था (१०)	**मर्मत गर्नु पर्ने योजना**	२.५	
	पुनर्णिर्माण गर्नु पर्ने योजना	५	
	डीजाइन अवधी पुरा भएको योजना	७.५	
	नयाँ योजना	१०	
खानेपानीको विद्धमान सुबिधा स्तर (५०)	**सुरक्षित सुविधा**	१२.५	
	आधाराभुत सुविधा	२५	
	सिमित सुविधा	३७.५	
	सुविधा विहिन	५०	
एक खेप पानी भर्न लाग्ने समय (१५)	**५ मिनेट भन्दा कम समय लाग्ने**	३.७५	
	५ देखी १५ मिनेट सम्म लाग्ने	७.५	
	१५ देखी ३० मिनेट सम्म लाग्ने	११.२५	

	३० मिनेट भन्दा बढी समय लाग्ने	१५	
पनिको उपलब्धता (१०)	**१२ महिना**	२.५	
	११ महिना भन्दा बढी	५	
	१० महिना भन्दा बढी	७.५	
	१० महिना भन्दा कम	१०	
पिछडिएका घरधुरिको प्रतिशत (१५)	**१ देखी १५ प्रतिसत सम्म**	३	
	१६ देखी ३० प्रतिसत सम्म	५	
	३१ देखी ५० प्रतिसत सम्म	१०	
	५० प्रतिसत भन्दा बढी	१५	

मुल्याङ्कन विधि

घरधुरी बर्गिकरण अनुसारका घरधुरी सङ्ख्या = **क**

प्रास्तावित योजनाको जम्मा घरधुरी सङ्ख्या = **ख**

प्राप्ताङ्क = $\frac{क}{ख}$ x१००%

एबम रितले सम्पुर्ण घरधुरी वर्गिकरणको प्राप्ताङ्कको योगफल नै प्रस्तावित योजनाको प्राप्ताङ्क हुनेछ ।

अनुसु च ६: स्थानीय तहस्तर प्रारम्भिक गोष्ठी

समयः वास योजना सम्वन्धी अरु काम नगर्दै ।
स्थानः स्थानीय तह कार्यालय वा पर्याप्त ठाँउ भएको विद्यालय वा सामुदायिक भवन गर्ने ।
सहभागीहरुः कार्यस्थानीय तह समिति, वास इकाइ कर्मचारी, स्थानीय तहस्तर वास सरोकारवाला, सूचना प्रबिधि अधिकृत
अवधिः आधा दिन
स्रोत व्यक्तिः मोबाइल फोनमा आधारित सर्वेक्षण उपकरण एप्लिकेसनको अनुभव प्राप्त सूचना प्रबिधिको ज्ञान भएको व्यक्ति तथा स्थानीय तह वास योजनामा अनुभव प्राप्त व्यक्ति
आवश्यक सामग्रीः दिइएको ढाँचामा खानेपानी योजना सूची (अनुसूचि १)ः स्थानीय तह वास योजना प्रश्नावली (अनुसूचि २ र ३ नेपालीमा), स्थानीय तह वास योजना चरणबद्ध चार्टको ह्यान्डआउटहरु, पोस्टर र नोटबुक, पेन, ब्राउन पेपर, प्रोजेक्टर आदि ।
उद्देश्यहरुः

- स्थानीय तह वास योजना अवधारणाको व्याख्या गर्ने, यो किन र कसरी गरिन्छ, कस्तो प्रकारको तथ्यांक आवश्यक हुन्छ जानकारी गर्नु ।
- विभिन्न सरोकारवालाहरुको स्थानीय तह वास योजना तयार पार्नमा के कस्तो भूमिका र जिम्मेवारीहरु रहन्छ जानकारी हुनु ।
- स्थानीय तह योजना तयारी कार्यदल बनाउन ।
- स्थानीय तह वास योजना प्रश्नावलीको लागि आवश्यक वडास्तरको वास योजनको सूचीको लागि आवश्यक पर्ने फारमलाई अन्तिम रुप दिने ।
- पानीको गुणस्तर परिक्षणको योजना बनाउने (जीवाणुको परिक्षण गर्नको लागि पि/ए भाइल)
- स्थानीय तह वास योजना प्रश्नावलीलाई अन्तिम रुप दिने (अनुसूची १ र २, त्यहाँ थप स्थानीय तह अनुसारको विशेष प्रश्नावली पनि हुन सक्छ) ।
- लैगिंक समानता तथा सामामजिक समावेसी सिद्धान्तलाई सुनिश्चित गर्ने (योजना बैठकमा दुबै पुरुष र महिला, जात/जातीय/टोल समूहमा आधारित प्रतिनिधिको उपस्थिति)

कार्यसूचीः

- **उद्घघाटन शत्रः** गोष्ठीको परिचय र उद्देश्यहरु, अपेक्षित परिणामहरु
- **सत्र १ विषयको जानकारीः** स्थानीय तह योजना भनेको के हो, यो किन गरिन्छ, प्रयोग गरिएको परिभाषा र यो कसरी तयार पारिन्छ । **दीगो विकास लक्ष्य** अनुसार वास सूचकको परिचय, सरसफाइ र स्वच्छतामा (**खुल्ला दिसामुक्त क्षेत्र र पूर्ण सरसफाइका सूचक**) **दीगो विकास लक्ष्य** सेवा स्तरसँग सम्बन्ध, खानेपानीका समस्या, **QARQ (परिमाण, उपलव्धता, विश्वनियता र गुणस्तर**) सहित समस्या र दीगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धमा अभिमुखीकरण ।
- **सत्र २ कार्य योजनाः** स्थानीय तह वास योजना कार्यदल र वडा वास योजना कार्यदलको भूमिका र जिम्मेवारी, वडा अनुसार खानेपानी योजना सूची, विस्तृत कार्य योजनाको अन्तिम रुप, स्थानीय तह वास योजना प्रक्रियाको अनुसूची सहित, संकलकको चयन, नियुक्ति गर्ने तालिका र प्रक्रिया (यदि गरिएको छैन भने), कुल बजेट र अपेक्षित जिम्मेवारी ।
- प्रतिबद्धता सहित समापन

अपेक्षित परिणामः

- स्थानीय तह वास योजना कार्यदल गठन, भूमिका तथा जिम्मेवारी र सहमत भएको समय तालिका
- वडास्तरको वास योजना सूची अन्तिम रुप दिने (घरेलू सर्वेक्षणको लागि आवश्यक)

- स्थानीय तह वास योजना तयारी सम्बन्धी प्रश्नावलीको अन्तिम रुप (यो निर्देशिकाको अनुसूची १ र २)

अनुसु च ७: वडास्तर कार्यदल प्रारम्भिक गोष्ठी

समयः संकलकको अभिमुखीकरण र परिचालन गर्नु अघि ।
स्थानः वडा कार्यालय वा विद्यालय वा सामुदायिक भवन आदि ।
सहभागीहरुः वडा कार्यस्थानीय तह सदस्य (दुवै महिला र पुरुष, वडाको प्रतिनिधि, विद्यालय र वडामा भएका अरु प्रमुख संस्थाबाट प्रतिनिधि)
अवधिः एक दिन
स्रोत व्यक्तिः मोबाइल फोनमा आधारित सर्वेक्षण उपकरण एप्लिकेसनको अनुभव प्राप्त सूचना प्रबिधिको ज्ञान भएको व्यक्ति तथा स्थानीय तह वास योजनामा अनुभव प्राप्त व्यक्ति ।
आवश्यक सामग्रीः दिइएको ढाँचामा खानेपानी योजना सूची (अनुसूचि १) स्थानीय तह वास योजना प्रश्नावली (अनुसूचि २ र ३ नेपालीमा), स्थानीय तह वास योजना चरणबद्ध चार्टको ह्यान्ड आउटहरु, पोस्टर र नोटबुक, पेन, ब्राउन पेपर, प्रोजेक्टर आदि ।
उद्देश्यः निम्न कुराहरुको वारेमा जानकारी हासिल गर्ने छन ।

- वडा वास कार्यदलको भूमिका र जिम्मेवारीहरुको जानकारी हुनु ।
- स्थानीय तह वास योजनाको अवधारणाको बारेमा अवगत, प्रयोग गरिएको परिभाषा र आवश्यक तथ्थांक संकलनको जानकारी ।
- दिइएको फारम अनुसार (अनुसूचि १) वडास्तरको योजना सूचीको तयार (पूरा तथा निर्माणाधिन रहेको) । यो जानकारी घरेलु सर्वेक्षणमा थप गरिन्छ (अनुसूची २)
- प्रश्नावलीमा के के विषय र सो किन समावेश गरिएको जानकारी हुनु (अनुसूची २ र ३)
- लैगिंक समानता तथा सामामजिक समावेसी सिद्धान्तलाई सुनिश्चित गर्ने (योजना बैठकमा दुबै पुरुष र महिला, जात/जातीय/टोल समूहमा आधारित प्रतिनिधिको उपस्थिति)

कार्यसूचीः

- **उद्घघाटन शत्रः** गोष्ठीको परिचय र उद्देश्यहरु, अपेक्षित परिणामहरु
- **सत्र १ विषयको जानकारीः** पलिका योजना भनेको के हो, यो किन गरिन्छ, प्रयोग गरिएको परिभाषा र यो कसरी तयार पारिन्छ । दीगो विकास लक्ष्य अनुसार वास सूचकको परिचय, सरसफाइ र स्वच्छतामा (खुल्ला दिसामुक्त क्षेत्र र पूर्ण सरसफाइका सूचक) दीगो विकास लक्ष्य सेवा स्तरसँग सम्बन्ध, खानेपानीका समस्या, **QARQ** (परिमाण, उपलव्धता, विश्वनियता गुणस्तर) सहित कार्यक्षमताका समस्याहरु र दीगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धमा अभिमुखीकरण ।
- **सत्र २ कार्य योजनाः** वडावास कार्यदलको भूमिका र जिम्मेवारी, वडाअनुसार खानेपानी तथा सरसफाइ योजना सूचीको अन्तिमरुप (वा यो कार्य गरिने मिति यदि यो बैठकमा अन्तिमरुप दिन नसकेमा, पानीको गुणस्तरता परिक्षणको योजना (पि.ए. भाइल आवश्यक), विस्तृत वडास्तर कार्य योजनाको अन्तिमरुप र संकलकको कार्य योजना सहितको तालिका तयार गर्ने ।
- प्रतिबद्धता सहित समापन

अपेक्षित परिणामः

- वडास्तरमा रहेको खानेपानी तथा सरसफाइ योजना पहिचान (अनुसूची १) र आवश्यकता अनुसार पानीको गुणस्तर परिक्षणको योजना (पि.ए. भाइल) ।
- वडावास कार्यदलको समय तालिका सहित कार्य योजना उपलब्ध भएको, संकलकहरुलाई कसरी परिचालन गर्ने भन्ने योजनासँगै र वडास्तर योजना बैठकको सम्भावित मिति ।

अनुसु च ८ तथ्यांक संकलकहरुको ता लम

समयः वडास्तरको कार्यदलको बैठक भए पछि (खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाको सूची पूरा नभएसम्म र पानीको गुणस्तरता परिक्षण नभएसम्म एकजना पनि संकलक परिचालन गर्नु हुदैन)
स्थानः स्थानीय तह कार्यालय वा पर्याप्त ठाँउ भएको विद्यालय वा सामुदायिक भवन
सहभागीहरुः संकलकहरु
अवधिः दुई दिन (एक दिन सैद्धान्तिक र एक दिन अभ्यास)
स्रोत व्यक्तिः मोबाइल फोनमा आधारित सर्वेक्षण उपकरण एप्लिकेसनको अनुभव प्राप्त सूचना प्रबिधिको ज्ञान भएको व्यक्ति तथा स्थानीय तह वास योजनामा अनुभव प्राप्त व्यक्ति
आवश्यक सामग्रीः इन्टरनेटको पहुँच, कम्प्युटर, राम्रो जि.पि.एस.मोबाइल फोन वा ट्याब्लेट, प्रश्नावलीको ढाँचा, दिइएको ढाँचामा खानेपानी योजना सूची (अनुसूची १), स्थानीय तह वास योजना चरणबद्ध चार्ट ह्यान्डआउटहरु, पोस्टर र नोटबुक, पेन, ब्राउन पेपर, प्रोजेक्टर आदि ।
उद्देश्यः निम्न कुराहरुको वारेमा जानकारी हासिल गर्ने छन ।

- स्थानीय तह वास योजनाको अवधारणाको बारेमा अवगत, प्रयोग गरिएको परिभाषा र आवश्यक तथ्यांक संकलनको जानकारी ।
- छानिएको एप्लिकेसनको (जस्तै KOBO, mWater) प्रयोग कसरी गर्ने भन्ने (मोबाइलमा डाटा प्याकेज हालेकोः फोन वा ट्याब्लेट) जानकारी हुनु ।
- प्रश्नावली किन तयार पारिएको हो, विभिन्न शब्दहरुको अर्थ के हो, कोड प्रयोग गर्न विश्वस्त भएको (अनुसूची १) र प्रश्नावली कसरी भर्ने भन्ने बारे जानकारी हुनु (अनुसूची २ र ३) ।
- लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेसी सिद्धान्तलाई सुनिश्चित गर्ने (महिलाहरुलाई अन्तर्वातामा प्राथकिमता दिने, यदि घरको पुरुष पानी ल्याउने कार्यमा संलग्न भएको देखिएमा पुरुषलाई पनि उत्तरदाताको रुपमा समावेश गर्न सकिने छ)

कार्यसूचीः

- **उद्धघाटन शत्रः** गोष्ठीको परिचय र उद्देश्यहरु, अपेक्षित परिणामहरु
- **सत्र १ विषयको जानकारीः** पलिका योजना भनेको के हो, यो किन गरिन्छ, प्रयोग गरिएको परिभाषा र यो कसरी तयार पारिन्छ । दीगो विकास लक्ष्य अनुसार वास सूचकको परिचय, सरसफाइ र स्वच्छतामा (खुल्ला दिसामुक्त क्षेत्र र पूर्ण सरसफाइका सूचक) दीगो विकास लक्ष्य सेवा स्तरसँग सम्बन्ध, खानेपानीका समस्या, **QARQ** (परिमाण, उपलव्धता,विश्वनियता गुणस्तर) सहित कार्यक्षमताका अवस्था र दीगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धमा अभिमुखीकरण ।
- **सत्र २ सर्वेक्षणः** अनुसूची २ र ३ मार्फत प्रश्नहरुमा छलफल गर्ने, सर्वेक्षण उपकरण प्रयोग गर्ने र यसको प्रश्नावली भर्न सिक्ने । सरोकारवाला, घरपरिवारहरुसँग जानकारी संकलन गर्न राम्रोसँग अन्तरक्रिया गर्न सिक्न, लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशीको सम्वन्ध जानकारी हुनु ।
- **सत्र ३ अभ्यासः** सबै संकलकहरु तालिमको स्थान वरिपरि घरपरिवार, संघसंस्था, विद्यालयमा अन्तर्वार्ता गर्दै आधा दिन बिताउने छन् र तथ्यांक पेश गर्नेछन् । घुमाउरो किसिमका प्रश्नहरुमा ध्यान दिदैं, प्रतिक्रिया त्यही दिन दिउँसोको समयमा दिइनेछ ।
- **कार्ययोजना** (वडावास कार्यदल प्रारम्भिक गोष्ठीमा तयारको योजनाको छलफल गर्ने (जस्तैः मिति र लक्ष्य प्रमाणित गर्ने र संचार च्यानलहरु), प्रतिबद्धताको सहित समापन ।
- स्थानीय तहस्तर प्रारम्भिक गोष्ठीको जस्तै प्रस्तुतिकरण

अपेक्षित परिणामः

- छानिएको सर्वेक्षण उपकरण एप्लिकेसन (kobo tool, mWater) आफ्नै मोवाइलमा हालिएको र त्यसको प्रयोग गर्ने सम्वन्धमा जानकारी सहित प्रयोग गर्न सक्षम हुनु ।

अनुसु च ९ : वडास्तर योजना गोष्ठी

समयः वडा भित्रको घरपरिवारको सर्वेक्षण कार्य सकिन्छ र नक्शा उपलब्ध हुन्छ ।
स्थानः स्थानीय तह कार्यालय वा पर्याप्त ठाँउ भएको विद्यालय वा सामुदायिक भवन गर्ने ।
सहभागीहरुः वडावास कार्यदलसदस्य (दुवै महिला र पुरुष, वडाको प्रतिनिधि, विद्यालय र वडामा भएका अरु प्रमुख संस्थाबाट प्रतिनिधि ।
अवधिः एक दिन
स्रोत व्यक्तिः सूचना प्रबिधि अधिकृत र वास फोकल व्यक्ति, वडामा तथ्यांक संकलन गरेको कम्तिमा एउटा संकलक ।
आवश्यक सामग्रीः इन्टरनेटको पहुँच, कम्प्युटर, राम्रो जि.पि.एस. मोबाइल फोन वा ट्याब्लेट, प्रश्नावलीको ढाँचा, दिइएको ढाँचामा खानेपानी योजना सूची (अनुसूची १), स्थानीय तह वास योजना चरणबद्ध चार्ट ह्यान्डआउटहरु, पोस्टर र नोटबुक, पेन, ब्राउन पेपर, प्रोजेक्टर आदि ।

उद्देश्यः

- घरपरिवार र विद्यालयको परिणाम, संस्था र सार्वजनिक शौचालयको सर्वेक्षण सार्वजनिक गर्ने । यति बेला कुनै कुरा छुटेको छ वा त्यहाँ कुनै त्रुटि भएको छ कि भनेर पहिचान गर्ने ।
- नक्शाको प्रयोग गरेर खानेपानीको सेवा सुविधाको संरक्षणको लागि नयाँ खानेपानी, पुनरुत्थापना र मुख्य मर्मत सम्वन्धी योजनाहरुको प्राथमिकता आधारमा सूची तयार पार्ने । साथै अन्य वातावरणीय कार्यहरु (जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र प्राकृतिक प्रकोप जोखिम न्यूनिकरण)
- स्थानीय तह वास योजनाको अवधारणाको बारेमा अवगत, प्रयोग गरिएको परिभाषा र आवश्यक तथ्यांक संकलनको जानकारी ।
- छानिएको एप्लिकेसनको (जस्तै KOBO, mWater) प्रयोग कसरी गर्ने भन्ने (मोबाइलमा डाटा प्याकेज हालेकोः फोन वा ट्याब्लेट) जानकारी हुनु ।
- प्रश्नावली किन तयार पारिएको हो, विभिन्न शब्दहरुको अर्थ के हो, कोड प्रयोग गर्न विश्वस्त भएको (अनुसूची १), र प्रश्नावली कसरी भर्ने भन्ने बारे जानकारी हुनु (अनुसूची २ र ३) ।
- लैगिंक समानता तथा सामामजिक समावेसी सिद्धान्तलाई सुनिश्चित गर्ने (महिलाहरुलाई अन्तर्वार्तामा प्राथकिमता दिने, यदि घरको पुरुष पानी ल्याउने कार्यमा संलग्न भएको देखिएमा पुरुषलाई पनि उत्तरदाताको रुपमा समावेश गर्न सकिने छ)

कार्यसूचीः

- **उद्घघाटन शत्रः** गोष्ठीको परिचय र उद्देश्यहरु, अपेक्षित परिणामहरु
- **सत्र १ दृश्य मिलाउनेः** पलिका योजना भनेको के हो, यो किन गरिन्छ, प्रयोग गरिएको परिभाषा र यो कसरी तयार पारिन्छ ।
- **सत्र २ सर्वेक्षणको परिणामः** सर्वेक्षणवाट प्राप्त विवरण तथा अवस्था प्रस्तुत गर्ने र के अलग देखियो प्रस्तृत गर्ने (नक्शा र एक्सेल चार्ट/टेबल दुवैमा देखाउने) ।
- **सत्र ३ योजना बनाउनेः** नक्शा (फ्लेक्स) को प्रयोग गरेर कुनै तथ्यांक छुटेको वा त्रुटि भएको छ भने पहिचान गर्ने, समुदाय तथा टोललाई योजना इकाइको रुपमा पहिचान गर्ने, कार्यको प्राथमिकिकरण गर्दा ध्यान दिनु पर्ने अरु सुविधा र समस्याको पहिचान गर्ने, कुनै कुरा सुधार्नु पर्ने छ वा कुनै कुरा छुटेको छ ख्याल गर्ने ।
- **सत्र ४ योजनाको माइन्यूट/निर्णयः** स्थानीय तहस्तरमा लग्नको लागि योजनाको स्पष्ट रुपमा प्राथमिकिकरण सूचीको माइन्यूट बनाउने र स्थानीय तह वास योजनाको अनुसूचिमा समावेस गराउने । यदि प्राथमिकिकरण सूचीको निर्णय गर्न नसकिएमा (कुनै डाटा छुटेको वा त्रुटि भएको हुनसक्छ) कहिले अन्तिमरुप गर्न सकिन्छ निर्णय गर्ने ।

- प्रतिबद्धता सहित समापन

अपेक्षित परिणामः

- वडास्तर वास योजना (यदि योजना सम्भव छैन भने, कुन तथ्यांक छुटेको छ वा त्रुटि छ भन्ने विस्तृत जानकारी दिने वा प्राथमिकिकरण पूरा गर्नु अघि कुन टोलको थप विस्तृत जानकारी आवश्यक छ भन्ने बारे प्रष्ट हुने)
- वडास्तरको अन्य मुख्य सवालहरुको बारेमा अरु समिति र स्थानीय तहहरुलाई कार्यको लागि जानकारी दिने जस्तैः विद्यालय, स्वास्थ्य सुविधा, सडक, भूमि उपयोग योजनासँग सम्बन्धित हुनसक्छ ।

अनुसूची १० स्थानीय तहस्तर योजना गोष्ठी

समयः सवै वडाभित्रको घरपरिवारको सर्वेक्षण कार्य पुरा भई, वडाहरुवाट योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्राथमिकता गरेको सुची र वडाहरुको नक्शा उपलब्ध भएपछि ।
स्थानः स्थानीय तह कार्यालय वा पर्याप्त ठाँउ भएको विद्यालय वा सामुदायिक भवन गर्ने ।
सहभागीहरुः स्थानीय तह वासका दस्य (दुवै महिला र पुरुष, वडाको प्रतिनिधि, स्कूल र स्थानीय तहमा भएका अरु प्रमुख संस्थाबाट प्रतिनिधि),वास शाखा । इकाईका कर्मचारी, पत्रकार आदि ।
अवधिः एक दिन
स्रोत व्यक्तिः सूचना प्रबिधि अधिकृत र वास फोकल व्यक्ति, वास योजना सम्वन्धी वास संयोजक तथा सम्वन्धीत वास योजना तयारीमा संलग्नहरु ।
आवश्यक सामग्रीः इन्टरनेटको पहुँच, कम्प्युटर, राम्रो जि.पि.एस. मोबाइल फोन वा ट्याब्लेट, प्रश्नावलीको ढाँचा, दिइएको ढाँचामा खानेपानी योजना सूची (अनुसूची १), स्थानीय तह वास योजना चरणबद्ध चार्ट ह्यान्डआउटहरु, पोस्टर र नोटबुक, पेन, ब्राउन पेपर, प्रोजेक्टर आदि ।
उद्देश्यः

- प्रत्येक वडाको घरपरिवार र विद्यालयको परिणाम, संस्था र सार्वजनिक शौचालयको सर्वेक्षण सार्वजनिक गर्ने । यति बेला कुनै कुरा छुटेको छ वा त्यहाँ कुनै त्रुटि भएको छ कि भनेर पहिचान गर्ने ।
- प्रत्येक वडावाट प्राप्त भएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्वन्धी प्राथामिकीकरण सुची योजना तयारीको लागि जानकारी गराउने ।
- नक्शाको प्रयोग गरेर खानेपानीको सेवा सुविधाको संरक्षणको लागि नयाँ खानेपानी, पुनरुथापना र मुख्य मर्मत सम्वन्धी योजनाहरुको प्राथमिकता आधारमा सूची तयार पार्ने । साथै अन्य वातावरणीय कार्यहरु (जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र प्राकृतिक प्रकोप जोखिम न्यूनिकरण)
- स्थानीय तह वास योजनाको अवधारणाको बारेमा अवगत, प्रयोग गरिएको परिभाषा र आवश्यक तथ्यांक संकलनको जानकारी ।
- छानिएको एप्लिकेसनको (जस्तै KOBO Apps, mWater and NWASH) प्रयोग कसरी गर्ने भन्ने (मोबाइलमा डाटा प्याकेज हालेकोः फोन वा ट्याब्लेट) जानकारी हुनु ।
- प्रश्नावली किन तयार पारिएको हो, विभिन्न शब्दहरुको अर्थ के हो, कोड प्रयोग गर्न विश्वस्त भएको (अनुसूची १), र प्रश्नावली कसरी भर्ने भन्ने बारे जानकारी हुनु (अनुसूची २ र ३) ।
- लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेसी सिद्धान्तलाई सुनिश्चित गर्ने (महिलाहरुलाई अन्तर्वातामा प्राथकिमता दिने, यदि घरको पुरुष पानी ल्याउने कार्यमा संलग्न भएको देखिएमा पुरुषलाई पनि उत्तरदाताको रुपमा समावेश गर्न सकिने छ)

कार्यसूचीः

- उद्धघाटन शत्रः गोष्ठीको परिचय र उद्देश्यहरु, अपेक्षित परिणामहरु
- सत्र १ वास योजनाः पलिका योजना भनेको के हो, यो किन गरिन्छ, प्रयोग गरिएको परिभाषा र यो कसरी तयार पारिन्छ ।
- सत्र २ सर्वेक्षण तथा वडा प्रथामिकताको परिणामः सर्वेक्षणवाट प्राप्त विवरण तथा अवस्था प्रस्तुत गर्ने र के अलग देखियो प्रस्तृत गर्ने (नक्शा र एक्सेल चार्ट/टेबल दुवैमा देखाउने) । वडाले पेश गरेको प्रथामिकताको सुचिलाई आधारमानि छलफल गर्ने ।
- सत्र ३ योजना बनाउनेः नक्शा (फ्लेक्स) को प्रयोग गरेर कुनै तथ्यांक छुटेको वा त्रुटि भएको छ भने पहिचान गर्ने, समुदाय तथा टोललाई योजना इकाइको रुपमा पहिचान गर्ने, कार्यको प्राथमिकिकरण गर्दा ध्यान दिनु पर्ने अरु सुविधा र समस्याको पहिचान गर्ने, कुनै कुरा सुधार्नु पर्ने छ वा कुनै कुरा छुटेको छ ख्याल गर्ने ।

- सत्र ४ योजनाको माइन्यूट/निर्णयः योजनाको स्पष्ट रुपमा प्राथमिकिकरण सूचीको माइन्यूट बनाउने र स्थानीय तह् वास योजनाको अनुसूचिमा समावेस गराउने । यदि प्राथमिकिकरण सूचीको निर्णय गर्न नसकिएमा (कुनै डाटा छुटेको वा त्रुटि भएको हुनसक्छ) कहिले अन्तिमरुप गर्न सकिन्छ निर्णय गर्ने । स्थानीय तहस्तरमा वास योजना तयार भएपछि योजना प्रक्रियानुसारनै कार्यपालिकवाट अनुमोदन गर्दै अन्तिम रुप दिने ।
- प्रतिबद्धता सहित समापन

अपेक्षित परिणामः

- स्थानीय तह्स्तर वास योजना (यदि योजना सम्भव छैन भने, कुन तथ्थांक छुटेको छ वा त्रुटि छ भन्ने विस्तृत जानकारी दिने वा प्राथमिकिकरण पूरा गर्नु अघि कुन टोल वा वडाको थप विस्तृत जानकारी आवश्यक छ भन्ने बारे प्रष्ट हुने)
- वडास्तर वा पालिकस्तरको अन्य मुख्य सवालहरुको बारेमा कार्य गर्नको लागि जानकारी दिने जस्तैः विद्यालय, स्वास्थ्य सुविधा, सडक, भूमि उपयोग योजनासँग सम्बन्धित हुनसक्छ ।